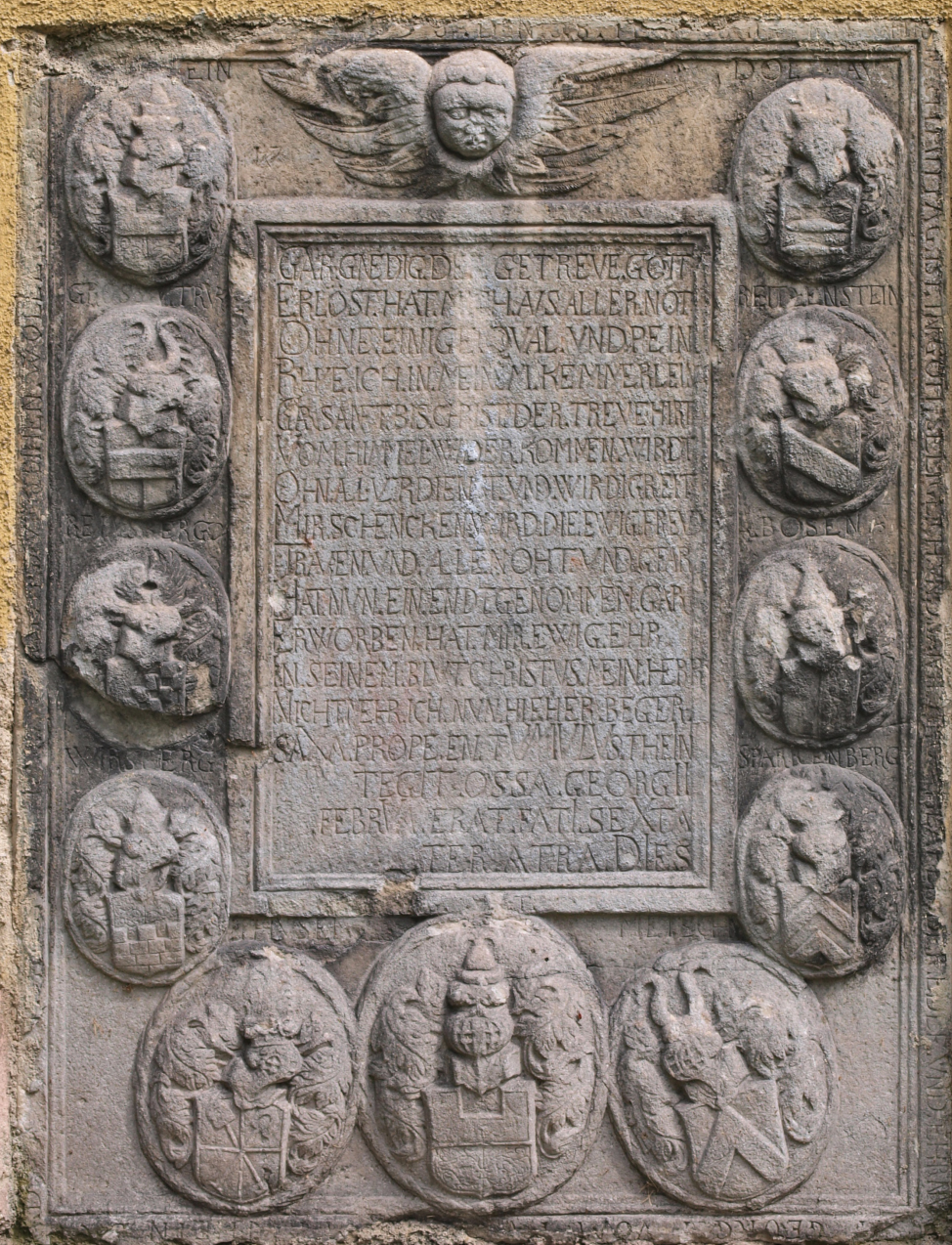

Suťový les na svazích pod hradem. Foto P. Krása (viz článek na str. 30).

Betlém Nadji Blaganje. (viz článek na str. 20).

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Obsah:

Ondřej Sekora a jeho kulturní patronát nad okresem Sokolov (<i>Jan Nedvěd</i>)	2
Otto Pfeiffer (1907–1978), hudebník, hudební pedagog a skladatel z Habartova (<i>Petr Beran</i>)	4
O jedné slavné návštěvě Sokolova (<i>Jan Rund</i>)	9
Peterův topol – 2. část (<i>Jiří Kubiček</i>)	12
Walter Böhm, Anton Grünert a Josef Hampl – další z druhé strany barikády (<i>Jiří Klůc</i>)	15
Příběh „obyčejného“ člověka – habersbirskeho poštmitra Jana Kohouta (<i>Aleš Plevka</i>)	17
Vánoční betlém z ženského koncentračního tábora Svatava (<i>Michael Rund</i>)	20
Úzkorozchodné dráhy na Sokolovsku, část 6. (<i>Rudolf Tyller</i>)	22
Historie četnické stanice Habartov (2. část) (<i>Josef Macke</i>)	25
Hřebeny jako přírodní park? (<i>Petr Krása</i>)	30
Pocta starým stromům Sokolovska v kresbách Vladimíra Lepše – 7. část (<i>Jaroslav Michálek</i>)	33
Renesanční náhrobník Jiřího z Týna ve zdi kostela sv. Jiljí v Lomnici (<i>Jan Boukal</i>)	35
Z historie zaniklé české školy ve Vřesové (<i>Helena Kavková</i>)	39

Slovo redakce

Cestovní ruch na Sokolovsku

S blížícím se okamžikem vyuhlení Sokolovské pánve vzrůstá naléhavost vytváření nových pracovních příležitostí. Pak vzniká otázka, na jaké obory bychom se měli zaměřit. Sokolovsko je tradičním průmyslovým regionem, a tak by to jistě mělo zůstat i do budoucna. Ne úplně jasná je otázka rozvoje cestovního ruchu v našem regionu. Určitě není cestovní ruch všelék, ovšem stejné chyby bychom se dopustili, kdybychom jej z portfolia opatření na zajištění práce pro naše obyvatele vyloučili. Cestovní ruch má to kouzlo, že slouží nejenom například turistům, kteří přijíždějí z jiných oblastí republiky nebo světa, ale slouží i místním obyvatelům, opatření v cestovním ruchu zkrášluje naše prostředí, obohacuje možnosti pro náš život a přispívá k rozvoji občanské vybavenosti. Jak jsme si mnohokrát již prokázali, Sokolovsko má pro turismus co nabídnout, je zde řada přitažlivých zajímavostí. Proto by byla škoda význam cestovního ruchu pro tento region bagatelizovat. Někteří lidé z našeho týmu měli možnost v posledních letech získávat nové zkušenosti z belgické provincie Limburk, která je nám pro svůj průmyslový charakter obzvláště blízká. Údaj od ředitelky jejich regionální destinační společnosti, že je v tomto regionu, kde v téměř v každém městečku ční k nebi těžní věž, v cestovním ruchu zaměstnáno 20% práce schopného obyvatelstva, je přeci dostatečně pádným argumentem vztít tuto oblast i v našem regionu na milost. A jsem rád, že i u nás vidíme výborné příklady, jak se k této příležitosti postavit. Třeba nově postavená rozhledna nad Olovím s názvem Cibulka, která spojuje krásný výhled do krajiny umocněný vkusným architektonickým řešením, ukazuje tu správnou cestu.

M. Makovička

Titulní strana: Náhrobník Jiřího z Týna (viz článek na str. 35).

SOKOLOVSKO Časopis obyvatel a přátel Sokolovska
Ročník 5, číslo 2 / 2014
Vydává: MAS Sokolovsko, o. p. s.
Editor: Ing. Miroslav Makovička
Redakce: v.bruzenak@seznam.cz
Údaje o distribuci: http://mas-sokolovsko.eu

Výkonný redaktor: PhDr. Vladimír Bružeňák
Redakční rada: Ing. Miroslav Makovička, PhDr. Vladimír Bružeňák, Ing. Petr Krása, Ing. Michael Rund
Registrační číslo: MK ČR E 19466
 Za obsah příspěvků zodpovídají autoři.

Ondřej Sekora a jeho kulturní patronát nad okresem Sokolov

Ondřeje Sekoru (1899 - 1967) známe jako významného spisovatele, žurnalistu, kreslíře, grafika, ilustrátora, karikaturistu a entomologa. Jeho život byl velmi barvitý, podobně jako osudy mnoha jeho vrstevníků. Zažil dvě světové války, první republiku, dobu protektorátu, kdy byla jeho židovská manželka přesídlena do Terezína a on musel strávit poslední dva válečné roky v německých pracovních táborech, a poválečné budování socialismu. Po první světové válce studoval práva v Brně, ovšem studií po nepovedené státnici zanechal. Roku 1921 nastoupil jako sportovní referent a kreslíř do brněnských Lidových novin. Jeho literární a výtvarná tvorba se vydala zvláštní cestou – od sportovního redaktora přes publicistiku k oblíbenému dětskému autorovi, od portrétní karikatury až k humoristické kresbě, politické karikatuře a knižní ilustraci s odklony do oblasti volné kresby či malby. Sekora se také stal průkopníkem komiksu, který se tehdy nazýval „humoristické sériové obrázky“. Překračoval hranice oborů a nezapadal do kontextu dobových uměleckých proudů. Zároveň, v souvislosti s jeho činností sportovního redaktora, se obecně považuje za zakladatele českého rugby. V časopise Sport vydával a ilustroval pravidla tohoto sportu. Byl trenérem ragbyových družstev Moravská Slávie v Pisárnkách a AFK Žižka Brno, které pod jeho vedením v roce 1926 sehrály v Československu vůbec první ragbyové utkání, vytvořil českou ragbyovou terminologii (*Rugby, jak se hraje a jeho pravidla - 1926, překlad z francouzštiny*). Byl také aktivním rozhodčím, řídil například první zápas RC Sparta Praha a RC Slavia Praha.

O. Sekora jako c. a k. jednoroční dobrovolník, 1918.

Sekora se ženou a synem, asi 1939.

Od podzimu 1938, kdy začala působit cenzura a zmizela politická satira, se Sekora věnoval humoristické kresbě. Doba okupace českých zemí znamenala nové strážně. Kvůli původu své ženy musel svou práci r. 1941 opustit. Přežíval díky nakladateli Hokrovi, který mu vyplácel zálohy na budoucí reedice o Ferdovi. V tu dobu se také věnoval malbě. Aby uchránil rodinu od deportace, nechal pokřtít ženu i syna, ale v říjnu 1944 byl poslán do pracovního tábora Kleinstejn a manželka odjela s transportem do Terezína. Život v lágru Sekora zaznamenal v kresleném deníku, který patří k nejautentičtějším válečným pracím. Na kresbách zachytil těžkou práci, likvidaci tábora před blížící se frontou, návrat do Prahy, nové soustředění pracovních sil v Hagiboru a odjezd do lágru Osterode, spoluvězně a mnoho jiného. Podílel se na lágrových kulturních aktivitách, které vnašely do světa lágrového stereotypu, zimy a hladu jisté oživení. V Osterode vyrobil z brambor maňásky, napsal loutkovou hru a se spoluvězněm Oldřichem Novým ji uváděli. Se svým uměním neuspěl u velitele lágru Gröba, který poté, co si nechal

nakreslit obrázek s pořádkem v táboře, sdělil Sekorovi znechuceně, že by ho nejraději zastřelil. Kromě deníku vytvořil obrázkové album, které tvoří tečku za jeho humoristickou kresbou. Kreslil karikatury svých druhů, které pak rozdával, psal táborový deník pro potěchu a pozvednutí morálky.

Po válce se Sekorova rodina šťastně sešla. Lidové noviny již o něj nejevily zájem, zřejmě v souvislosti s osobní animozitou Eduarda Basse. Válka zradikalizovala jeho názory - vstoupil do KSČ, kam ho zavála zkušenost z Mnichova, pobyt v lágru a prožitek holocaustu jeho ženy, která se vrátila s podlomeným zdravím. Své členství chápal jako obecně prospěšnou osvětovou činnost. Sekorovi komunističtí příbuzní byli z jeho vstupu do KSČ zděšení, zejména poté, co jim objasnil, že vstoupil jen proto, že mu KSČ připadala nejvlastenečtější a pro republiku nejprospěšnější.

Po komunistickém únorovém puči roku 1948 se stal na základě pověření Syndikátu českých spisovatelů v září 1948 kulturním patronem okresu Sokolov. Sekora se tehdy ujal nelehkého úkolu, zvláště v situaci, kdy se celé pohraničí vzpamatovávalo z odsunu německého obyvatelstva, doosidlovali ho reemigranti z vnitrozemí a z mnoha oblastí východní a jihovýchodní Evropy, z nichž někteří ani neuměli správně česky. Oficiální dopis z 15. září 1948, psaný okresním knihovnickým inspektorem Z. Bergmanem a okresním osvětovým pracovníkem F. Jarolímem, zve Sekoru na oslavu jednotné školy konané 26. září v Hornickém domě. Zde měl být spisovatelé předáni kulturní patronát nad okresem. Sekora v korespondenci s Jarolímem projevil jistou obavu, zda se mu podaří kulturně pečovat o dospělé, když je zvyklý na práci s dětmi. Usoudil, že bude mluvit o tom, jaké četbě se vyhýbat a o příkladech knih, které mohou prospět našemu životu. Projevil však zájem o ochotnické vesnické divadlo a výtvarné umění. Zároveň prosil inspektora, jestli by si mohl nadělat nějaké pracovní hodiny v sokolovských dolech, zřejmě chtěl lépe poznat hornickou práci pro připravované lepirelo Jak se uhlí pohněvalo. Dne 25. září Sekora přijel a zúčastnil se oslav v Hornickém domě, kde také přednášel. O rok později pak podle oficiální Zprávy o činnosti kulturního patrona okresu Sokolov ve dnech 7. – 23. září 1949 zahájil svůj patronát. Přijel propagovat dobrou knihu mezi mládeží, zejména sovětskou, dále také sovětský film v rámci akce „Dny sovětského filmu“, jenž slavil 30. výročí. Zároveň se Sekorou jezdilo Vesnické divadlo (Moliérův *Lakomec*, *Bercadot* od Balzaca), maňáskové divadlo (hra *Kocourkov*) a putovní kino ministerstva zemědělství. Bydlel v Sokolově v bytě Z. Bergmanna. Účastnil se 43 vystoupení v okrese a zaměřil svůj zájem zejména na školní mládež. Mladším dětem vykládal, jak se vymýšlí kniha pro mládež, aby jí děti četly a bavila je. Ukazoval také kresbu pro děti, hrál maňáskové divadlo, kdy pejsek zachází špatně s knihou a holčička jej opravuje. Starším dětem vykládal, jak se za kapitalismu kořistilo na úkor úrovně, jak se kazil vkus čtenářů. Za pomoci maňáskové hry vyložil, co jsou špatné knihy klukovské, holčičí, měšťácké, a jak s nimi naložit – vše vyřídí proletářský sběrač starého papíru. Což bylo paradoxní vzhledem k jeho prvorepublikovému působení a vztahům s nakladateli.

1. máj 1950 v Sokolově.

Jarolímem, zve Sekoru na oslavu jednotné školy konané 26. září v Hornickém domě. Zde měl být spisovatelé předáni kulturní patronát nad okresem. Sekora v korespondenci s Jarolímem projevil jistou obavu, zda se mu podaří kulturně pečovat o dospělé, když je zvyklý na práci s dětmi. Usoudil, že bude mluvit o tom, jaké četbě se vyhýbat a o příkladech knih, které mohou prospět našemu životu. Projevil však zájem o ochotnické vesnické divadlo a výtvarné umění. Zároveň prosil inspektora, jestli by si mohl nadělat nějaké pracovní hodiny v sokolovských dolech, zřejmě chtěl lépe poznat hornickou práci pro připravované lepirelo Jak se uhlí pohněvalo. Dne 25. září Sekora přijel a zúčastnil se oslav v Hornickém domě, kde také přednášel. O rok později pak podle oficiální Zprávy o činnosti kulturního patrona okresu Sokolov ve dnech 7. – 23. září 1949 zahájil svůj patronát. Přijel propagovat dobrou knihu mezi mládeží, zejména sovětskou, dále také sovětský film v rámci akce „Dny sovětského filmu“, jenž slavil 30. výročí. Zároveň se Sekorou jezdilo Vesnické divadlo (Moliérův *Lakomec*, *Bercadot* od Balzaca), maňáskové divadlo (hra *Kocourkov*) a putovní kino ministerstva zemědělství. Bydlel v Sokolově v bytě Z. Bergmanna. Účastnil se 43 vystoupení v okrese a zaměřil svůj zájem zejména na školní mládež. Mladším dětem vykládal, jak se vymýšlí kniha pro mládež, aby jí děti četly a bavila je. Ukazoval také kresbu pro děti, hrál maňáskové divadlo, kdy pejsek zachází špatně s knihou a holčička jej opravuje. Starším dětem vykládal, jak se za kapitalismu kořistilo na úkor úrovně, jak se kazil vkus čtenářů. Za pomoci maňáskové hry vyložil, co jsou špatné knihy klukovské, holčičí, měšťácké, a jak s nimi naložit – vše vyřídí proletářský sběrač starého papíru. Což bylo paradoxní vzhledem k jeho prvorepublikovému působení a vztahům s nakladateli.

Dospělým na Sokolovsku přednášel, jak se spisovatelé a výtvarníci zapojovali do budování státu a jak vypadal knihkupecký a nakladatelský trh dřív, kam šel kulturní rozklad měšťáckého umění a jak bylo třeba nápravy. Součástí besed s dospělými bylo promítání filmů Putovního kina či Okres-

ní rady osvětové. K tomu hovořil, jak vypadal film a čemu sloužil, a připojil k tomu výklad na téma 30 let sovětského filmu. Pomocí sestavené série uměleckých reprodukcí, převážně klasického umění, ukazoval základní vlastnosti uměleckého díla, na reprodukcích dokládal, co je kýč a co dílo nedobré a jak vypadá absence umělecké práce na obrazech. Sekora se zmiňoval ve zprávě celkem pochvalně o obecnstvu a zdůraznil nabyté zkušenosti jako dobrý předpoklad pro další působení v roli patrona. Osvětový referát ONV v Sokolově hodnotil Sekorův patronát pozitivně, zamýšleného účelu bylo podle něj dosaženo. Zmínil se však o celkové náročnosti programu, který trval leckdy od odpoledne až do nočních hodin. A připojil naději, že bude možné opakovat zájezd i v příštím roce.

Kreslení na besedě s dětmi, 50. léta.

Tímto způsobem posloužil nově etablované komunistické diktatuře. Komunistická kulturní politika v boji za výchovu nového socialistického člověka neváhala přikročit k ideologické indoktrinaci dětí. Na Sekorových kreslených seriálech a knihách z padesátých let lze demonstrovat základní principy propagandy. Případ Ferdy Mravence dokládá, jak sofistikovaně komunistická moc zneužívala populární a původně zcela apolitickou postavičku, která se od konce třicátých let stala mezi dětmi velmi populární. Otázkou však zůstává, do jaké míry se na Sekorovi projevil tlak režimu, podlomené zdraví jeho ženy i jeho samotného, kdy přežil dva německé pracovní lágry, či problémy s pracovníou - komunistická bytová komise Národního výboru Prahy 5 odmítla Sekorovým možnost rozšíření pražského bytu z důvodu, že i přes členství v KSČ je stále příslušníkem buržoazie („Pracovny se přidělují jen těm, kdo jsou prospěšní pro společnost“). Proto nelze hledět na Sekoru jako na pouhého přísluhovače stalinského režimu, nýbrž jako na člověka, na kterém se podepsaly traumatické válečné zkušenosti a zcela jistě i bolševické praktiky nových vládců Československa.

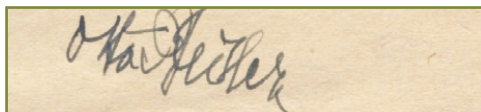
Jan Nedvěď

Otto Pfeiffer (1907–1978), hudebník, hudební pedagog a skladatel z Habartova

Při studiu dějin sokolovského revíru se z mírné mlhy lidského zapomnění vynořují další i další ve své době významné osobnosti. Jednou z nich je hudebník, hudební pedagog a skladatel Otto Pfeiffer (Pfeifer). Jeho jméno uvádí jen Weinmannův slovník a zmiňuje se o něm a jeho činnosti ještě rukopisná studie Jana Zmrzlého. Nekrolog napsal Willibald Görl.

Otto Pfeiffer pocházel z německé hornické rodiny z Lítova, jeho otec Michal (Michl) se dle údajů z matriky narodil dne 13. 5. 1874 a 29. 5. 1900 se oženil s paní Marií (nar. 15. 2. 1879). 1. září 1900 pak nastoupil do práce k Bodenským dolům v Habartově, kde pracoval jako horník až do konce roku 1925.

Syn Otto se narodil dne 4. ledna 1907 v Habartově, navštěvoval obecnou školu v Lítově a poté tři roky měšťanku v nedalekém Kynšperku nad Ohří. Dospíval v krutém čase první světové války za velkého nedostatku. Přestože se dobře učil a projevoval silný zájem o hudbu

Podpis Otto Pfeiffera.

(i jeho jméno odkazuje k hudbě – Pfeifer znamená v němčině pištec), v hornických rodinách nebyly peníze, a proto musel jít jako jeho otec vydělávat na šachtu. Později uvedl: „Nebylo ani pomyšlení, abych mohl jít studovat hudbu.“ V 16 letech, dne 26. března 1923 nastoupil jako dělník na povrchovém lomu Libík v Habartově, v letech 1932–1936 pracoval ve vyšší pozici jako vážný v lomu Medard ve Svatavě. Od roku 1936 až do válečného roku 1943 pak pracoval jako mistr na váze dolu Anežka v dnes již zaniklé Lískové u Svatavy. Dne 18. 6. 1932 se oženil se svou vrstevnicí paní Teodolindou (nar. 8. 10. 1907), oba manželé obývali dům čp. 57 ve svatavské osadě Davidov.

Otec jej podporoval v zánícení pro hudbu a pan Otto později sdělil: „*Otec mi našel učitele hudby ve starém havíři Eikanovi. A tak jsem ve dvanácti letech vzal poprvé do ruky housle. Byl jsem nadšen a (prý) za čtvrt roku jsem složil svou první skladbu Etudy pro dvoje housle*“. Mladík se stále jako samouk hudebně vzdělával, dle Josefa Weinmanna se učil na violu a trubku v hudební škole v Bečově a městské hudební škole v saském Mylau, od roku 1931 navštěvoval po zaměstnání čtyři roky soukromou hudební školu profesora Dienela v Chebu a již tehdy dirigoval hudební soubory horníků v Habartově a Chlumu Svaté Maří a komponoval své první skladby. Náměty bral ze života havířů, kteří mu byli blízcí, a z okolní přírody. K jeho raným dílům patří „Lesní symfonie“, symfonická báseň „Zdař Bůh“, „Melancholická symfonie“ s „Koncertem pro cello a orchestr.“ „Lesní symfonii“ uvedly v premiéře lázeňské orchestry ve Františkových Lázních a Karlových Varech v roce 1932. „V Lesní symfonii“ promlouvalo kouzlo přírody Karlovarska zejména ve druhé větě a v závěrečném finále bylo vyznání lesům a lesním potokům. V roce 1934 byla uvedena jeho symfonická báseň „Zdař Bůh“ s námětem z rozsáhlého reliéfu Jeden den horníka na Hornickém domě v Sokolově. Úkol člověka a jeho odpovědnost vůči lidské společnosti bylo námětem „Melancholické symfonie“, jež byla uvedena v roce 1935 též ve Františkových Lázních. Tyto skladby dobře hodnotili posluchači a v soudobém tisku i hudební kritici.

Pfeifferovy hudební schopnosti oceňovalo i vedení dolu, kde pracoval, protože doly mívaly své dechové kapely. V roce 1939 se Pfeiffer stal zástupcem vedoucího malé hornické hudby na dole Anežka v Lískové. Osazenstvo dolu čítalo tehdy po Mnichovu a připojení našich pohraničních území k nacistické říši 204 horníky, všichni byli členy nacisty sjednocené odborové organizace Deutsche Arbeitsfront (DAF) a více než polovina z nich vstoupila do nacistické strany NSDAP. Jejím členem se stal i Otto Pfeiffer. Lze však věřit, že jen formálním. Podílel se na mnoha hudebních vystoupeních, např. sestavil program a účinkoval v hudebním i pěveckém souboru společenského večera horníků dolu Anežka, konaném dne 30. 3. 1941 v Lösslově hostinci v Lískové. Hornickou dechovku doplnili i cizí hudebníci, takže čítala 14 členů a totéž platilo pro pěvecký sbor s 15 členy a dvěma sólisty. Není doloženo, že by se podílel na další velké akci firmy, a to slavnosti ke 150 letům trvání společnosti dne 3. 1. 1943 za účasti místních pohlavářů a župního vedoucího Konráda Henleina. Na slavnosti vyhrávala Lösslava hornická dechovka. Vzhledem k pro Německo nepříznivému průběhu války musel i hornický odborník Pfeiffer dne 30. 3. 1943 narukovat do německé armády, po skončení války ale nepadl do zajetí a mohl se vrátit domů.

Nicméně v osvobozeném Československu nastalo účtování s provinilci a pro osoby německé národnosti nová situace. Byl jim zkonfiskován majetek, ztratily občanská práva, byly podrobeny řadě diskriminačních opatření a v letech 1945–1947 bylo zorganizováno vysídlení velké části německého obyvatelstva do okupovaných zón poraženého Německa. Na Sokolovsku vznikl v roce 1946 ze znárodněných kapita-

listických firem nový národní důlní podnik, který měl velké problémy se zajištěním zaměstnanosti a přes nástup dosídlenců z vnitrozemí a reemigrantů byl po dlouhou dobu odkázán na vesměs nekvalifikovanou práci brigádníků. Musel proto zaměstnat jako hornické specialisty velkou část německých horníků, i když četné z nich později postoupil na práci do jiných uhelných revírů. Na pohraničním Sokolovsku zapouštěla nové výhonky česká kultura, pořádala se divadelní, pěvecká a další představení. Dne 13. 11. 1945 odeslalo vedení dolu Anežka v Lískové místní okresní správní komisi dopis, v němž sděluje, že na dole mají hornickou hudbu, že ji chtějí za každou cenu udržet a žádají, aby úředníci neodebírali německým hudebníkům jejich nástroje, protože je budou potřebovat pro založení české kapely. Tehdy měla tato hudba 12 osob a vedl ji kapelník Karel Lessl. Poté v červenci roku 1946 vznikla česká hornická hudba sjednoceného podniku s dalšími orchestry a jejich dirigenti sháněli pro hudebníky hornické stejnojmenné. V roce 1949 vznikla při Hornickém domě v Sokolově stálá revírní hornická dechová hudba vedená učitelem hudební školy kapelníkem F. Blaškem, kterého vystřídal Bohumil Anselm. Tu následně doplnil roku 1954 estrádní orchestr pod taktovkou Jiřího Kuře. Oba amatérské orchestry sdružující české i německé hudebníky měly v naší zemi značný umělecký úspěch, účastnily se mnoha soutěží a jejich nahrávky přenášel i československý rozhlas. Zdálo by se, že srozumitelná hudební kultura nebyla po roce 1948 pod tak silným tlakem komunistické ideologie jako jiné oblasti kulturní tvorby.

Skomírající německá kultura na Sokolovsku našla své představitele např. v národopisci ing. Adolfu Hornerovi (1891–1979) z Královského Poříčí, báňském historikovi ing. Antonu Stieflovi (1904–1980), který bydlel do doby svého pozdějšího vysídlení v Dolním Rychnově, i archiváři Heinrichu Zimmermannovi (1903–1987) z Lokte.

V oblasti hudby se jím stal Otto Pfeiffer. Usadil se v Lískové čp. 58 a dne 25. 6. 1945 nastoupil do zaměstnání jako kancelářská síla zpět na dole Anežka. Leč dne 9. 7. 1945 firma sdělila, že mu zrušila pracovní poměr, ale své rozhodnutí později přehodnotila a Pfeiffer mohl doma zůstat jako hornický specialista, nebyl zařazen do odsunu a na dole Anežka pracoval do roku 1950. Podařilo se mu rozvinout svůj hudební talent v žádané oblasti hudební výchovy. Koncem 40. let založil v Habartově hudební kroužek pro hornické děti a začal s nimi hrát. *„Nejdříve to byly čtyři děti, pak deset a zájem stále rostl.“* Vedení Hnědouhelných dolů a briketáren Sokolov oceňovalo jeho talent, a proto jej přeřadilo jako vychovatele od 9. 10. 1950 do hornického učiliště v Královském Poříčí v rámci tzv. Lánské akce, kde založil a úspěšně vedl dechový orchestr učňů s více než 30 členy, a to do 2. 4. 1952. Pamětníci si vzpomněli, že jim jejich učitel říkal: *„Každý cvičí dle vlastního způsobu, někdo nahlas, někdo potichu.“* Nadřízení uznávali jeho „vynikající výkon v hudební výchově našich učňů“, charakterizovali ho jako „svědomitého, poctivého a obětavého pracovníka“. Nejpozději do roku 1953 získal zpět československé státní občanství. Současně působil v tomto učilišti pod vedením Jiřího Kuře 100členný pěvecký sbor učňů.

Od 3. dubna 1952 do doby svého odchodu do důchodu dne 4. ledna 1967 pracoval Pfeiffer jako referent a samostatný referent statistiky na ředitelství Hnědouhelných dolů a briketáren v Dolním Rychnově a bydlel v habartovské osadě Úžlabí čp. 245. Zprvu pobíral plat 1500 korun, pak až 1800 korun měsíčně.

Pfeiffer skládal bezprostředně po válce, v době svého nejistého postavení, nejprve drobná díla a později se vrátil ke komponování skladeb většího rozsahu jak pro dechovku, tak i pro velký symfonický orchestr. Profesionální hudebníci znali jeho práci, a proto v roce 1952 Karlovarský symfonický orchestr provedl jeho „Symfonický slavnostní pochod“, následně pak autor složil „Veselé havíře“ a „Slavnostní polonézu“. Námět na „Veselé havíře“ si vybral z doby svého působení u učňů v Královském Poříčí, kde žili veselí mladí rošťáci. Obě tyto nové skladby zaslal na podzim 1954 do soutěže v rakouském Linci, kam autoři přihlásili na 50 děl. „Veselé havíři“ získali první a polonéza druhou cenu. V té době vysílal často „Havíře“ s jeho „Sokolovskou polkou“ plzeňský rozhlas, další díla i zahraniční stanice a polonéza byla vydána tiskem v Rakousku.

Hudba O. Pfeiffera v roce 1960.

Lze se domnívat, že vrchol Pfeifferovy skladatelské činnosti a veřejného uvádění jeho děl u nás nastal na přelomu 50. a 60. let 20. století. V Hornickém domě v Sokolově působily v druhé polovině 50. let dva velmi proslulé amatérské orchestry – taneční a estrádní. Estrádní orchestr pod vedením Jiřího Kuře měl větší umělecké ambice, čítal 25 hudebníků z řad pracujících, pro které musela být však díla upravována. Kapela s velkou oblibou uváděla Pfeifferovu „Letní serenádu“ s „Rejem motýlů“. Vedle svého běžného zaměstnání a skladatelské činnosti vedl Pfeiffer stále mládežnický dechový orchestr v Habartově. V roce 1957 se po převzetí tamního Domu kultury do správy závodního klubu ROH Dolu Dukla a po jeho provedené rekonstrukci podstatně zlepšily podmínky pro osvětovou činnost v obci. Bohatě se rozvinula práce více kroužků např. loutkářů, divadelníků i hudebníků. Dechovou kapelu mladých dirigoval Pfeiffer a taneční orchestr Adolf Friček. Představitelé veřejného života již nemohli přehlédnout Pfeifferovu aktivitu, a proto byl úspěšný autor na okresní konferenci kulturních pracovníků konané v prosinci 1958 v Sokolově odměněn za aktivní budovatelskou a skladatelskou činnost a za výchovu nového dorostu, a sice společně s estrádním orchestrem Domu kultury. Dne 18. 12. 1958 byl pak v Domě kultury v Sokolově uspořádán koncert Karlovarského symfonického orchestru za řízení Jaroslava Gottharda, na němž vedle děl hudebních velikánů Beethovena, Čajkovského a Chačaturjana zazněla i nová skladba Otty Pfeiffera – suita pro smyčcový orchestr „Taneční odpoledne v kulturním domě“. Sólistkou koncertu se stala mladá klavíristka Mirka Pokorná. Do září 1959 složil skladatel dle svého vyjádření na 60 menších i větších skladeb.

Po smrti sovětského diktátora Stalina nastalo v zemích socialistického tábora jisté uvolnění. V dubnu 1956 se konal II. sjezd Svazu československých spisovatelů, v jehož průběhu se někteří umělci (Jaroslav Seifert, František Hrubín) odvážili požadovat více tvůrčí svobody, aniž by byli svázáni propagandou režimu. Tyto názory striktně zamítli komunisté na svém XI. sjezdu KSČ v červnu 1958 a na červen roku 1959 svolali sjezd socialistické kultury, který se snažil učinit z kultury opět poslušný nástroj strany. Dne 27. 6. 1959 uveřejnil v hornickém tisku Československý horník hudební skladatel Otto Pfeiffer informaci o sjezdu. Citoval větu, že nestačí jen socialismus jako existující systém přijímat, ale žít s ním a tvořit pro něj. Dále zdůraznil, že tento fakt si musí plně uvědomit zvláště tvůrčí pracovníci

všech odvětví socialistického umění, že v Karlovarském kraji je dostatek kulturních pracovníků a že sjezd socialistické kultury ukázal dosavadní chyby a nedostatky, že zhodnotil však současně všechny klady a dosavadní výsledky poctivé tvůrčí práce. Závěrem svého textu napsal: *„Nezapomeňme přitom, že fanfára sjezdu zní dál a volá nás všechny do řad bojovníků za novou socialistickou kulturu, do řad obránců míru pro celý kulturní svět.“*

V rámci oslav Dne horníků uvedly dne 13. 9. 1959 spojené hudby ze Sokolova a Habartova Pfeifferovu „Hornickou suitu“ jako jeho příspěvek k desetiletému trvání hornických oslav. Skladatel řídil sám zkoušky obou souborů. Skladba obsahovala čtyři věty. V prvních dvou, kde zazněly oblíbené slavnostní fanfáry v podání trubek a pozounů, byl vyjádřen úvod k oslavám, třetí věta byla mazurka, oblíbený tanec, který měl přivést posluchače z vážného zamyšlení do závěrečného finále, kde byly motivy znovu a podrobněji rozpracovány a měly radostný sváteční ráz k deseti letům radostné práce pro republiku. V té době vyzdvihl skladatelovu práci v oblasti péče o mladé hudebníky i závodní klub ROH Dolu Dukla v Habartově, když uvedl ve své zprávě: *„Je nutno vyzdvihnout dlouholetou činnost s. Pfeiffera na poli hudební výchovy mládeže a hudby vůbec. Kolik mladých hudebníků již vychoval. Jeho orchestr spolu s tanečním orchestrem závodního klubu uspořádal letos již dva koncerty estrádní hudby.“* Následujícího roku vypsalo Sdružení Hnědouhelných dolů a briketáren Sokolov k 15. výročí osvobození vlasti soutěž o nejlepší hudební skladbu. Při jejím vyhodnocení v květnu 1960 získal druhou cenu Slavnostní pochod HDBS O. Pfeiffera s odměnou 500,- korun a skladatel obdržel ještě čestné uznání za své Venkovské tance č. 1-6 a Májové fanfáry. Vedení firmy udělilo panu Ottovi ještě vyznamenání Za vynikající práci s plakétou Za budování sokolovského revíru jako uznání jeho hudebního díla.

Habartovská dechovka mladých se roku 1961 opět probojovala až do krajského kola soutěže tvořivosti mládeže a podařilo se jí se čestně umístit, kronikář poznamenal, že to byl skutečně velký úspěch. Vedoucí obou amatérských hudebních souborů z Habartova si uvědomovali, že by bylo třeba zachovat uměleckou úroveň orchestrů i za již poněkud změněných podmínek. Dne 8. 9. 1961 napsali Adolf Friček s Otto Pfeifferem vedení závodního klubu ROH Dolu Dukla dopis, v němž konstatovali, že ve městě působí dvě hudební tělesa s celkem 26 hudebníky a navrhli vytvořit z nich jeden složený podnikový orchestr s tím, že by vedení podniku umožnilo hudebníkům pravidelnou účast na zkouškách, protože mnozí již pracovali ve směnném provozu a nemohli se jich vždy účastnit. Tento iniciativní návrh byl však odložen. Následujícího roku 1962 se Pfeifferova dechovka účastnila okresního kola tvořivosti mládeže a vyhrála první místo s postupem v konkurenci s dechovým orchestrem Domu kultury Sokolov, malou dechovou hudbou závodního klubu Amati Kraslice a ČSD Sokolov. Pořádala další koncerty a například dne 9. 9. 1962 vyhrávala na taneční zábavě v Habartově za vstupné 5 korun.

Zpráva o činnosti závodního klubu ROH Dolu Dukla za první pololetí 1963 z 30. 11. 1963 oceňuje, že v klubu dobře pracují divadelníci, loutkáři a oba hudební soubory pánů Frička a Pfeiffera a že byla ustavena nová estrádní skupina, která se snažila hrát současnou moderní big-beatovou hudbu oslovující mládež, včetně písni Šlitra a Suchého. Oba tradiční orchestry hrály dobrou hudbu, taneční soubor účinkoval v tom roce celkem na 24 akcích a některá vystoupení byla zdarma. Dechovka měla jen tři akce, protože nastaly problémy s docházkou jejích členů na zkoušky, jak bylo již výše uvedeno, neboť pracovali v nepřetržitých provezech. Z dalších akcí lze jmenovat vystoupení habartovské dechovky na oslavách 1. máje 1966, ráno vyhrávali hudebníci v Habartově a pak se přesunuli do blízkého Kynšperka nad Ohří a hráli do kroku účastníkům májového pochodu. V té době vyhrávaly lidem ještě hornické kapely dolů Medard, Silvestr i Jiří.

Dne 5. ledna 1967 odešel Otto Pfeiffer do penze. V té době za politického uvolnění stát umožnil zbylým občanům německé národnosti vystěhování k příbuzným do Spolkové republiky Německo, kde se jim naskýtal vyšší úroveň života ve svobodné společnosti. Sokolovským dechovkám nastal tak další problém, neboť například z 30 členů hornické dechové hudby Domu kultury Sokolov jich bylo plných 25 německé národ-

nosti. Ti většinou odešli a dařilo se je špatně nahradit. Do ciziny odešel i Otto Pfeiffer a usadil se nedaleko za hranicemi v bavorském městě porcelánu Selbu, kde se mu podařilo z vysídlenců, svých bývalých žáků sestavit nový orchestr „Original Kapelle Egerland“ a zahájit koncertní činnost. Jeho orchestr se tak připojil k proslulé kapele svatavského rodáka Ernsta Mosche (1925-1999). Pro svůj nový orchestr složil Pfeiffer další skladby a jeho díla se hrála i na hudebních slavnostech v Bayreuthu. Zabýval se další činností a v tzv. Chebském domě v Marktredwitz uspořádal a zpřístupnil hudební archiv. Zemřel po krátké nemoci v den svých 71. narozenin 4. 1. 1978 v Selbu. Jeho noví přátelé na něj jako milého člověka, dobrého přítele a schopného muzikanta dlouho vzpomínali. Na smutečním oznámení bylo napsáno: „*Umíral v myšlenkách na svou hudbu.*“

Lze se domnívat, že jeho hudební skladby byly rozptýleny. Státní okresní archiv v Karlových Varech pečuje pouze o tři kompozice o „Symfonický slavnostní pochod“ (Sinfonischer Festmarsch) op. 45, „Letní serenádu“ a „Sokolovskou polku.“

Hudebník, hudební pedagog a skladatel Otto Pfeiffer prožil svůj ne snadný život ve více společenských systémech, musel se jim zčásti přizpůsobit, ale svou hudbou a výchovou mládeže se snažil rozdávat lásku a léčit bolavé rány, které si naše oba národy vzájemně způsobily. RIP.

Poděkování:

Za laskavou konzultaci textu děkuji srdečně panu dirigentovi Janu Zmrzlému ze Sokolova.

Petr Beran

O jedné slavné návštěvě Sokolova

Naše město za dobu existence navštívila řada osobností. O některých, zejména z té nejnovější doby, máme poměrně mnoho informací. O dalších návštěvách neradi hovoříme. Na jiné mělo být časem zapomenuto.

Vždyť od jedné takové „jiné“ význačné návštěvy uplynulo již bezmála sto třicet let. Tehdy v roce 1887 zavítala do Sokolova (tehdy Falknova) korunní princezna Stephanie (Štěpánka) Belgická, celým jménem Stephanie Clotilde Luise Hermine Marie Charlotte de Belgique. Narodila se 21. května 1864 jako dcera belgického krále Leopolda II. V sedmnácti letech se provdala za korunního prince Rudolfa, kterému bylo dvacet tři let. Princ byl synem císaře Františka Josefa I. a Alžběty Bavorské (Sissi). Jako jediný syn byl určen za následníka trůnu. K tomu však již nedošlo, vzhledem k tragické události - jeho sebevraždě, která je již od roku 1889 zahalena tajemstvím. Celý další život Stephanie se potom ubíral jiným směrem a sen o tom, že bude císařovnou, se rozplynul.

Vraťme se ale k události, které se odehrály ve Falknově v roce 1887. Tehdy dne 19. července přijel do železniční stanice Falkenau zvláštní vlak vypravený z Františkových Lázní, kde Stephanie v tu dobu pobývala. Do lázní přijela dne 4. 7. 1887 na doporučení svého vídeňského lékaře profesora Kroböcka. Jak se později ukázalo, její

Belgická princezna Stephanie.

Programm
für die

Feierlichkeiten während der Anwesenheit
Ihrer kaiserlichen Hoheit der

Frau Kronprinzessin
in
Falkenau am 19. Juli 1887.

— — — — —

A) Empfang um $\frac{1}{2}$ 10 Uhr Vormittags am Bahnhofe.

I. Am Person des Bahnhofes versammeln sich:

- Die Stadtvertretung,
- „ gräf. Kottbische Familie,
- „ K. v. Behringen,
- „ hochw. Geistlichkeit,
- „ Vertreter der Cultusgemeinde,
- „ Honoratioren,
- „ Schützencompagnie am rechten Flügel,
- „ Veteranencompagnie „ „ linken

	Hauptmann O	o Hauptmann	Maik
Veteranen	Maik	Perrin	Schützen
Bahnhofgebäude			

padesát let a zastávala u dvora korunní princezny Stephanie význačnou funkci nejvyšší hofmistryně. Tento osobní a důvěrný vztah byl také jedním z důvodů návštěvy Sokolova a panství Nostitzů.

Po boku Zitty stál její syn hrabě Erwein Nostitz-Rhienek. Na nádraží zahrály dvě kapely a uvítací řeč pronesl starosta Vincenz Kremling a okresní hejtman von Wachtel. Přítomna byla řada dalších významných osobností, maďarský ministr národní obrany baron Géza Fejérvary, princ Alain Rohan, princ Fridrich Schwarzenberg, hrabě Bouquoy. Z Bečova nad Teplou přijeli hrabě a hraběnka Beaufortovi, kteří se později proslavili vlastnictvím relikvie sv. Maura. Slavnostní ráz návštěvy byl umocněn krásnými skladbami hudebníků. Všichni poté usedli do připravených kočárů a odjeli. Nádražní ulicí směrem západním. Zde u rozestavěné přádelny Krumbholz odbočili vlevo, k řece Ohři na ocelový most. Celou trasu lemovala školní dívka, horníci a špalíry občanů, kteří chtěli princeznu vidět na vlastní oči. Horníků v uniformách zde bylo přes tisíc. Za mostem pokračoval průvod na Staré náměstí a ulicí u bývalé radnice (Rathausgasse) směrem k zámku. Na trase byly všechny domy velice vkusně ozdobeny. V místech, kde se trasa příjezdu lomila, byli vždy určeni zodpovědní pořadatelé označení stužkou v knoflíkové dírci v barvě zeleno-bílé. Jako hlavní organizátoři byli určeni místní stavitelé Weisbach, Lifka a lékárník Eduard Janota.

V zámku strávila princezna převážnou část svého pobytu. Bylo známo, že Stephanie byla vychována velice tvrdě a postupně se z ní stala uzavřená žena, která nevyhledávala společnost. Musela se však podřídit dvorské etiketě. Tou byla dána veškerá pravidla vystupování a chování korunní princezny. Zajímala se však živě o dění kolem sebe a zejména se Zittou měla přátelský vztah. Při pobytu na zámku proběhlo vše v srdečné atmosféře bez ohledu na čas. Proto také nedošlo k plánovanému výletu do Lokte a ke Svatošským skalám. Nostitzové v ten slavnostní den povolili veřejnosti přístup do zámeckého parku. Pod zámeckým balkonem byla hornická kapela, která zahrála vybrané serenády, což bylo příjemné poslouchat při slavnostní recepci. Při procházce korunní princezny parkem jí občané připravili veliké ovace, které byly hodny tak vzácné návštěvy. Pobyt v parku a oboře byl ukončen u brány za budoucím Azylem a vedle nového hostince „Zlatá kotva“ (Zum goldenen Anker). Na prostranství před hostincem byli shromážděni zástupci všech spolků, ostrostřelci, zemědělci a pěvecká sdružení a hornická kapela. Korunní princezna arcivévodkyně Stephanie vstoupila do hostince a z balkonu v prvním patře všechny znovu pozdravila. Poté v pozdních odpoledních hodinách usedla do kočáru, který ji odvezl na nádraží k vlaku, kterým odcestovala zpět do Františkových Lázní. Před odjezdem pověřila okresního

hejtmána a starostu města, aby tlumočil všem poděkování a spokojenost se srdečným přijetím. Pro město to bylo velké vyznamenání a ještě dlouho na tuto slavnou návštěvu obyvatelé vzpomínali.

Kromě návštěvy našeho města zavítala Stephanie dne 6. 7. 1887 na Chlum Sv. Maří. Zde ji uvítal také okresní hejtman Wachtel a jako důkaz šikovnosti kynšperské truhlářské školy jí odevzdal vyřezávanou dřevěnou Madonu. Princezna pak pokračovala na zámeček Mostov, kde ji pozdravil tehdejší majitel baron Haas. Jeho desetiletý syn předal princezně nádhernou kytici květin bílé barvy se středem z růží, které tvořily písmeno S.

O všech návštěvách v našem regionu obsáhle psaly všechny místní noviny a také, že nepřítomnost prince Rudolfa je způsobena jeho zaneprázdněním. Je známo, že princ tehdy kupoval a začal rekonstruovat zámeček Mayerling. O dva roky zde spáchal sebevraždu se svojí milenkou Mary Vetserovou. O záletech manžela Stephanie věděla a to také bylo důvodem jejich vzájemného odcizení.

Podpis princezny Stephanie.

V té době nebyla nevěra mužů něco mimořádného a neodsuzovala se. Později vyšlo najevo, že i Stephanie se při své návštěvě Haliče zamilovala do hraběte Artura Potockého. Na jeho zámku Krzeszowice, kde společně s Rudolfem povečeřeli, přeskočila mezi hrabětem a princeznou pověstná jiskra a zamilovala se. Než se však vztah stačil rozvinout, hrabě Potocki v březnu roku 1890 zemřel.

Později se seznámila, již jako vdova, s maďarským magnátem Elemérem Lonyayem. I přes nesouhlas dvora se za něj provdala. Toto manželství již bylo šťastné a harmonické. Společně navštívili mnohokrát od roku 1908 do roku 1936 náš kraj a pobývali v Mariánských Lázních, které si Stephanie zamilovala. Spokojený život trval až do konce druhé světové války, kdy byli manželé nuceni prchnout před ruskou frontou do benediktinského kláštera Pannohalma v Maďarsku. Zde 23. srpna 1945 jako jednaosmdesátiletá Stephanie umírá, její manžel kníže Elémer Lonyay o necelý rok později.

Tak se uzavřela kapitola jednoho života význačné osobnosti, císařské výsosti, velevážené paní korunnní princezny arcivévodkyně Stephanie, která navštívila naše město a která mohla být při jiném chodu událostí a dějin císařovnou.

Jan Rund

Peterův topol – 2. část

V tomto čísle přinášíme pokračování příběhu sokolovské rodiny Peterovy, který jsme započali v čísle předchozím.

O dalším synovi Kurtu Augustu Theodorovi (*1898) je toho známo taktéž velice málo. Kmotrem při křtu mu byl z přízné matky známý Dr. August Sommer z Františkových Lázní a také Theodor Sommer, obchodník z Lipska. I on, jako starší bratr Franz, byl ve válce a obdržel vyznamenání – Karlův vojenský kříž a stříbrnou medaili Za statečnost. Z roku 1924 je záznam v pozemkové knize o vložení části vlastnického práva. O tři roky později byl jeho podíl převeden na mladšího bratra Franze III. V březnu 1933 je v matrice uveden jako svědek na svatbě svého mladšího bratra Friedricha ve Vítkovicích. Jako jeho povolání je v matrice uvedeno obchodník v Chebu. V polovině roku 1933 je v pozemkové knize zaznamenán výmaz jeho předkupního práva na dům a pozemky. To by mohlo svědčit o tom, že snad už nežil. A je to taky poslední známá zpráva o Kurtovi.

Čtvrtým synem v pořadí byl Wolfgang Alfons Hubert (*1900). Kmotrem při křtu mu byl jakýsi JUDr. Wünste, advokát z Karlových Varů. Wolfgang vystudoval šestiletou reálnou školu v Lokti, později v Chebu. Počátkem roku 1918 i on narukoval, a to k českobudějovickému polnímu pluku dělostřelectva č. 21. Po skončení války vystudoval všeobecnou medicínu jako jeho starší bratr Franz. Ve svých 34 letech se dne 20. 3. 1943 oženil s Annou (nar. 1903), dcerou Andrease Pleiera, bytem v Křížové ulici č. 2 ve Falknově. Ví se, že narukoval do wehrmachtu, ale jestli to bylo již před svatbou či až po ní, není známo. Jisté je, že se stal obětí 2. světové války, protože 18. 9. 1943 padl, jak dokládá později vepsaný zápis v matrice narozených. Tedy šest měsíců po svatbě. Jako místo, kde padl, je uvedeno jakési Talente. Žádné Talente jsem však nenašel, zřejmě se jedná o nepřesný zápis. Velice se nabízí Taranto v jižní Itálii, kde se 9. září 1943 vylodili Američané v Salernském zálivu a obsadili přístav Taranto v rámci operace Avalanche. Sedí i čas bojových operací s datem úmrtí.

V roce 1905 se narodil poslední, pátý syn Friedrich. Absolvoval gymnázium v Chebu a stal se vedoucím jakési filiálky ve Františkových Lázních, zřejmě pošty, protože později se stává poštovním inspektorem. Za manželku si vzal v roce 1923 Vandu Micherdovou z Vítkovic, která měla českou národnost. Tak jako u svých čtyř starších sourozenců, kdy byl životní osud spleť, tak ani životní pouť Friedricha nebyla

jednoduchá. Někdy kolem roku 1935 se vzhledem k volbám přihlásil k německé národnosti. V důsledku této změny pak musel narukovat do wehrmachtu. Někdy v polovině roku 1944 na dovolence navštívil Falknov. Tehdy jistě netušil, že naposledy spatřil město, manželku, svého syna Bedřicha (*1938) a dceru Janu (*1942). Následně se dostal ve Francii do zajetí a po té se mu narodila nejmladší dcera Gerda (*1945). Po skončení války se z obav před postihem kvůli změně národnosti do Československa již nikdy nevrátil. V roce 1950 došlo na dálku k rozvodu. Žil v německém Hagenu, kde založil novou rodinu. Zemřel v roce 1967. Jeho bývalá manželka Vanda žila v Sokolově, kde v roce 1982 zemřela. Všichni jeho děti dosud žijí také v Sokolově. Z rodu hojného na mužské potomky - pět bratrů v jedné generaci, je tak jediným pokračovatelem rodu Peterů v Sokolově jen jeho syn pan Bedřich. Ale také posledním. Jeho rod již pokračuje pouze po „přeslici“. Jejich matka Klára Marie přežila válečné období ve Falknově. Po osvobození Falknova Američany, vzhledem k tomu, že ovládala řadu řečí, pracovala pro americkou armádu jako překladatelka. V roce 1954 umírá v Sokolově. I ona byla, tak jako její manžel Franz II. nositelkou Čestného vyznamenání za zásluhy o červený kříž s válečnou dekorací. Pan Bedřich celý život žil v Sokolově a pracoval v technických funkcích v jednom velkém průmyslovém závodě v Sokolově. Někteří čtenáři časopisu Sokolovsko jej mohou znát z bývalého televizního soutěžního pořadu „Chcete být milionářem“, který uváděl populární Vladimír Čech. A další zajímavostí je to, že přítele na telefonu mu úspěšně dělal PhDr. Vladimír Bružeňák, dnešní profesor na sokolovském gymnáziu a člen redakční rady Sokolovska.

Někdy kolem roku 1869 začíná náš třetí příběh. I ten se týká rodiny Peterů. Na základě jakési listiny z tohoto roku a kupní smlouvy z roku 1873 kupují manželé Franz a Marie Peterovi v této ulici parcelu s domem číslo 292/1. V ulici Vorstadtgasse má dům popisné číslo 125. Později, po spojení ulic Vorstadtgasse a Sommergasse dostane ještě orientační číslo 25. V roce 1884 Marie Peterová, pár dní po smrti svého chotě Franze I, koupila sousedící velkou parcelu (zahradu) č. 13. V roce 1905 koupila rodina další sousedící pozemek, parcelu 16/1. Vznikl tím souvislý pozemek o ploše 2 341m², který byl upraven na velkou zahradu ve stylu anglického parku s altánem. O zahradu se staral jakýsi p. Kneisl, který bydlel v menším domku na tomto pozemku. V roce 1911 se vyskytl v tehdejší Sommergasse ničující požár. Ale dům rodiny Franze Petera zřejmě nebyl zasažen. Již původní dům, jak nám ukazuje fotografie, byl výstavný. Byl dvoupodlažní a čelo domu, které bylo orientováno do ulice, mělo pět okenních os. Okna byla v obou podlažích oblouková a v ose domu pak byl vstup do domu. Přízemí mělo po celé délce bosáž. Hmotu domu vizuálně zvětšovaly z obou stran klenuté obloukovité průjezdy do prostor za domem. Právý průjezd byl opatřen vraty, levý průjezd byl jen naznačen. Tímto slepým průjezdem se dosáhlo symetričnosti domu. Dům byl podstatně větší, než bylo zřejmé z pohledu z ulice. Byl tvořen dalšími dvěma křídly, takže byl ve tvaru písmena U. Někdy ve dvacátých letech došlo k další úpravě domu. Došlo k rozšíření prvního patra o prostory nad oběma vjezdy. V přízemí pak vznikly dva obchody s prosklenými výlohami. V jednom z těchto obchodů provozovala Vanda Peterová obchod s cukrovinkami. Dům přečkal válečné bombardování bez poškození, i když stál poblíž Butterscheiby, která byla bombardováním silně poškozena. I po válce dům stále vlastnila rodina Peterů. V roce 1946 je na dům v důsledku obchodu v přízemí vlož-

Původní dům rodiny Peterů v ulici Vorstadtgasse 125, později Sommergasse 25 ještě před přestavbou domu – začátek 20. století.

Dům rodiny Peterů po přestavbě – 20. léta 20. století.

Náš čtvrtý příběh začneme na nádvoří sokolovského zámku, kde při prohlídce objevíme vystavený příčný řez kmene stromu. Jedná se o řez kmene, tehdy zákonem chráněného černého topolu, stromu, který po dlouhou dobu stával v parčíku mezi ulicemi Rooseveltova, Rokycanova a Nábřeží. Na seznamu památných stromů byl veden pod názvem „Topol u zámekého parku“. Jednoho dne lidé rozhodli, že strom má svůj život za sebou. A tak zazněly pily a strom padl k zemi. Tak už to chodí. Stromy bývají nejdříve sázeny, aby později padaly k zemi, domy jsou stavěny, aby po čase byly bourány a ulice pojmenovávány, abychom jim, když na to přijde čas, zase dali jiná jména. I lidé přicházejí na svět a po naplnění svého času umírají. Dnes je tam park u kruhového objezdu u Městského úřadu. Tento park vznikl z původní zahrady, která patřila rodině Peterů. A v této zahradě a později v parku stával onen dominantní černý topol. Říkávalo se, že při americkém bombardování v dubnu 1945 se v důsledku tlakových vln naklonil. Ale i přesto ještě dalších 65 let vzdoroval s pomocí lidí svému osudu. V květnu 2010 byla ze stromu v důsledku jeho poškození sejmuta ochrana a v srpnu téhož roku bylo povoleno strom skácet. Ve dnech 8. – 9. února zakvílely motorové pily a strom padl k zemi. Je velice pravděpodobné, že vzhledem k odhadnutému věku stromu 120 let byl zasazen někým z rodiny Peterů a že byl součástí velké okrasné zahrady se vzrostlými stromy, jak nám ukazují dochované fotografie. To se ostatně dodnes traduje i v rodině Peterů.

Dům v padesátých letech. V levé části domu byl proražen průchod.

Skončil jeden strom a nám u tohoto padlého velikánu skončily ty čtyři příběhy, příběhy o jedné ulici, jedné rodině, jednom domě a jednom stromě. Příběhy, které začínaly v různých etapách života města a po kterých, až na vzpomínky, fotografie a dokumenty nezůstalo nic. Až na ten jeden kruhový řez na nádvoří zámku a dnes ještě vzpomínky. Památné stromy mívají svá jména spojená s různými událostmi či po významných osobnostech, které pod nimi na chvíli spočinuli, anebo také po majitelích pozemků,

na národní správa. Národním správcem byl ustanoven JUDr. Kořínek. V roce 1959 je národní správa zrušena a vzápětí dům spadá pod konfiskaci a o půl roku později je vlastnické právo na dům a pozemky vloženo na československý stát. Ale to už rodina Peterů v domě nebydlí. V důsledku rozsáhlých asanací ve čtvrti Buterscheibe a v oblasti tehdejšího náměstí Jana Švermy a Rooseveltovy ulice je dům v roce 1962 odstřelem odstraněn. Na místě zbouraných domů vznikne park.

Dům při demolicí v roce 1962. Je již vidět stavba panelového domu v Rooseveltově ulici.

na kterých stromy stávaly. A tak vždy, když se projdu nádvořím zámku a podívám se k tomu ohromujícímu dřevěnému reliktu, který po stromě zbyl, tak nevidím „Topol u zámekého parku“, ale Peterův topol. Možná, že teď jej tak uvidí i další návštěvníci. A snad se dočká takové malé cedulky s připomenutím své historie a jména.

Pohled do zahrady, kde rostl topol, a na zadní trakt domu.

Pohled do zahrady domu. Vlevo domek, v němž bydlel zahradník Kneisl. V pozadí městská škola Centrálka.

Děkuji panu Bedřichu Peterovi ze Sokolova za poskytnutí materiálu týkajících se jeho rodiny a jeho vstříchnou ochotu.

Jiří Kubiček

Walter Böhm, Anton Grünert a Josef Hampl – další z druhé strany barikády

V Sokolovsku č.3/2013 jsme vám přinesli příběh Waltera Knafa, příslušníka německé Luftwaffe a rodáka ze Sokolova, který byl během druhé světové války vyznamenán vysokým německým vyznamenáním – Rytířským křížem Železného kříže. Knaf nebyl jediný, kdo sloužil v letech 1939–1945 u německé armády, dosáhl vysokého vyznamenání a pocházel ze Sokolovska. Na následujících řádcích si připomeneme další tři podobné osudy.

První pojednává o **Walteru Böhmovi**, který se narodil v Rotavě 16. prosince 1918 do rodiny řezníka a pocházel ze šesti sourozenců. V lednu 1939 byl povolán do wehrmachtu a po výcviku zařazen do průzkumného praporu 13, který spadl pod velení 13. pěší divize. Jako údržbář tanků a obrněných vozů prošel invazí do Polska v září 1939, západním tažením v roce 1940 i operací Barbarossa, tedy nacistickou invazí do Sovětského

Walter Böhm.

svazu (před operací Barbarossa byl 1. 10. 1940 povýšen na Obergefreitera – v českém překladu desátníka). Rok 1942 znamenal pro Waltera Böhma rychlý postup v kariéře. Nejprve byl v lednu 1942 vyznamenán Záslužným křížem II. třídy, stal se členem a posléze i velitelem tanku. Téhož roku prošel těžkými boji na řece Mius a v červenci 1943 se zúčastnil bitvy o Kavkaz na jižním křídle východní fronty. Za vynikající bojové zásluhy byl v říjnu 1942 vyznamenán Železným křížem II. třídy.

Po vzrůstu přišel také pád. Böhm těžce onemocněl žloutenkou a stal se výcvikovým instruktorem. V březnu 1943 byl povýšen na Unteroffiziera (četař), od července 1944 působil znovu u bojové jednotky jako velitel čety 1. roty obrněného průzkumného praporu 8, 8. tankové divize, která spadala pod velení 1. tankové armády XXIV. tankového sboru. Bojovým prostorem jeho divize byly Karpaty, východní Slovensko a Maďarsko. V prosinci se oženil a byl vyznamenán Železným křížem I. třídy. Nejslavnější okamžik jeho vojenské kariéry přišel 17. března 1945, kdy u obce Bádi-Gran zaútočil spolu s dalšími třemi tanky z boku na pozice Rudé armády a ukořistil 30 děl. Za tento čin byl vyznamenán Rytířským křížem Železného kříže.

Walter Böhm se dostal se svými muži do spojeneckého zajetí, ze kterého byl ještě v roce 1945 propuštěn. Odstěhoval se do městečka Pattendorf v Bavorsku, kde pracoval v továrně na párky, poté se živil jako řezník. V roce 1977 odešel do důchodu a zemřel 23. září 2011.

K dalším vysoce vyznamenaným vojákům a rodákům ze Sokolovska patřil také **Anton Grünert**. Narodil se 11. října 1917 v Novém Sedle u Sokolova jako jeden ze synů místního řezníka. Po vyučení na obchodního příručího se dobrovolně v lednu 1939 přihlásil do wehrmachtu. Po výcviku u dělostřelectva byl zařazen do 6. roty dělostřeleckého pluku 41 spadající pod 12. armádu, se kterým prošel boji ve francouzském tažení v roce 1940. Později prošel důstojnickou školou, ze které vyšel v září 1940 jako poručík. V březnu 1941 se přihlásil do nově vzniklého 201. oddílu útočných děl (Sturmgeschütz-Abteilung 201). V rámci operace Barbarossa, německého útoku na SSSR, byl tento oddíl nasazen ve XII. armádním sboru 4. armády Skupiny armád střed. Již pět dní po zahájení útoku, tedy 26. června 1941, byl Grünert vyznamenán Železným křížem II. třídy, 24. srpna 1941 Železným křížem I. třídy a Všeobecným útočným odznakem. V následujících bojích byl několikrát zraněn a v srpnu 1942 se opět vyznamenal, za což byl 27. srpna 1942 oceněn Německým křížem ve zlatě a 9. září 1942 povýšen na nadporučíka. Na podzim 1942 byla jeho jednotka zařazena do 6. armády F. Pauluse a zúčastnila se útoku na Stalingrad, kde za těžkých ztrát těsně unikla sovětskému obklíčení. 3. baterie, které v té době Anton Grünert velel, odrazila několik sovětských útoků a její velitel, Anton Grünert, byl 15. března 1943 vyznamenán Rytířským křížem Železného kříže. V dubnu 1943 nastoupil na dělostřeleckou školu v Jüterbogu a na dovolené se oženil. V únoru 1944 byl oddíl reorganizován na 201. brigádu útočných děl, nicméně Grünert byl krátce na to přeložen k 24. tankové divize, která v tu dobu operovala na řece Visle.

Anton Grünert.

Dne 8. srpna 1944 Anton Grünert padl u obce Żabiec v Polsku. Je pohřben na vojenském hřbitově v polském městě Siemianowice - Blok 1, řada 16, hrob. č. 970. Posmrtně byl 15. srpna 1944 povýšen na kapitána.

Třetí osobou v dnešním článku bude **Josef Hampl**. Narodil se 22. listopadu 1915 v Sokolově, v letech 1936–1937 prodělal základní vojenskou službu v československé armádě.

Od ledna 1939 sloužil dobrovolně ve wehrmachtu. Útoky na Polsko a invaze do Francie se zúčastnil jako Unteroffizier (četař) v řadách Pěšího pluku 85 (Infanterie-Regiment 85), který se 5. října 1940 reorganizoval na Horský pěší pluk 85 (Gebirgsjäger-Regiment 85) a tvořil základ 5. horské divize.

Na jaře roku 1941 se podílel na balkánském tažení do Jugoslávie a Řecka, kde jeho pluk svedl více než čtyřicetihodinovou bitvu na Metaxasově linii. Po kapitulaci řeckých vojsk je pluk poslán na odpočinek do jižního Řecka, kde se připravoval na invazi na Krétu. Před invazí byl Hampl 20. května 1941 povýšen na poručíka a převzal velení čety 3. roty. Následně se jednotka letecky přesunula na transportních letounech JU-52 na dobyté letiště Maleme, odkud postupovala na město Chania. Po kapitulaci Kréty zde pluk zůstává ještě 6 měsíců a zajišťuje okupační úkoly.

V prosinci 1941 byla jednotka stažena do Salcburku a poslána na východní frontu k oblasti Leningradu, kde se zúčastnila krytí ústupu v prostoru řek Něva a Volchov. Dne 12. února 1943 byl Hampl povýšen na nadporučíka a vyznamenán Železným křížem I. třídy.

V létě 1943 již Rudá armáda čím dál více tlačila na německé pozice u Leningradu. Jen několik dnů po převzetí velení 3. roty II. praporu se Hampl vyznamenal, když se mu podařilo vytlačit sovětský prapor z důležité kóty jižně od Ladožského jezera. Za tento čin byl Josef Hampl vyznamenán 10. září 1943 Rytířským křížem Železného kříže.

V listopadu 1943 byl Horský pěší pluk 85 stáhnut z Ruska do Itálie. Hampl byl povýšen 17. listopadu 1943 do hodnosti kapitána a převzal velení II. praporu. Jeho jednotka se podílela na bojích v prostoru San Biagio Saracinisca a Monte Cassina na Gustavově linii, od února 1945 se po vyléčení zranění Hampl podílel na výcviku nováčků. V květnu 1945 pak padl do spojeneckého zajetí.

Josef Hampl zemřel 30. srpna 1964 ve věku 48 let v bavorském městě Kempten.

Josef Hampl.

Jiří Klůc

Příběh „obyčejného“ člověka – habersbirskeho poštmistra Jana Kohouta

V období dvou desetiletí (1918–1938) nazývaného historiky tzv. První republika žila na jeho tehdejším území, zejména v pohraničních oblastech, více jak tři miliónová německá menšina. Český element byl v těchto oblastech zastoupen opravdu spíše sporadicky. Tak např. v Habartově, tehdejší Habersbirku, žilo k 1. prosinci roku 1930 pouhých 220 Čechů z celkového počtu 3595 obyvatel, což činí něco málo přes šest procent.

Nejinak tomu bylo i v ostatních pohraničních městech a obcích. Většina takovýchto Čechů se zde nenarodila, ale přicházela sem odjinud a žila zde veskrze z důvodu služebního poměru. Pro mladý československý stát bylo nutností v nestabilním pohraničí mít tzv. své lidi na postech, jež udržovaly chod státu. Češi tak zde zastávali pozice četníků, vojáků, finančníků, železničářů, úředníků a v neposlední řadě pak zaměstnanců pošty.

Jedním z takových zaměstnanců byl i habersbírský poštovník pan Jan Kohout, jehož příběh byl sestaven ze vzpomínek manželky paní Pěvuše Kohoutové. Pan Kohout se narodil 28. 1. 1911 v Postřekově. V mládí absolvoval obchodní školu v Plzni a záhy nastoupil jako elév na poštu. Díky jazykovému nadání, zvládal francouzštinu i němčinu, se mu dostalo příležitosti stát se natrvalo státním úředníkem a postupně se přes pozici asistenta vypracoval až k funkci poštovníka, kterého dekretem jmenoval poštovní prezident. Díky kariérnímu postupu se mu tak otevřela cesta k samostatnému řízení poštovního úřadu.

Ve třicátých letech ho osud zavalil do Habersbirku, kde zastával na poštovním úřadě funkci poštovníka. Manželka vzpomíná, že s Němci vždy vycházel v dobrém a ani následné neblahé zkušenosti jeho pohled na ně příliš nezměnily. I přesto se do vzpomínek na své působení v Habersbirku moc často nepouštěl, a tak paní Pěvuši utkvělo v paměti jen to, že pošta dostávala zdarma uhlí z nedalekých dolů, doručovalo se dvakrát denně, v praxi byla využívána i morseovka a uniformy tehdy nosili pouze listonoši.

V Habartově také na vlastní kůži prožil pan Kohout pohnutý rok 1938 a pokus o henleinovský puč. 13. září zásadně zamíchalo i s jeho životem. Tehdejší habartovský krvavý incident, který přinesl v konečném zúčtování několik zraněných a 4 mrtvé četníky a taktéž 4 mrtvé ordnery, sice přežil bez větší újmy, ale jakožto představitel úřední moci tolik nenáviděného Československa byl Němci zavlčen do Říše. Místem jeho pobytu se nejprve stalo saské Plavno a později Drážďany. Tam byl od 22. září do 18. října 1938 v rámci věznění přinucen k práci v drážďanské věznici, kde přišival knoflíky na papírové vzorníky. Na tento nechtěný měsíční pobyt v Německu si odnesl památku v podobě vyražené zubní stoličky, o kterou přišel, když se snažil poukazovat na protiprávní jednání. Propuštěn byl až po důrazné intervenci z vyšších míst.

Po návratu do republiky absolvoval v Praze poštovní kurz a byl jmenován revidentem s nárokem na větší poštu. S postupem se zvyšovalo i platové ohodnocení, což umožnilo i založit rodinu. S manželkou Pěvuší se seznámili v roce 1941 v Přešticích, kde jinde nežli na poště, kde tehdy pracoval v pokladně. Manželství uzavřeli po tříměsíční známosti, a jak říká paní Pěvuše, byla to láska na celý zbytek života.

Osvobození prožili manželé na Plzeňsku. Vzpomínky na šťastné období se vážou k Pattonové armádě, Marlen Dietrich, slavné německé herečce, která se přidala na stranu Američanů, k populárnímu tanci boogie-woogie a k pivu, které Američané všem rozlévali ze sudů zadarmo. Po osvobození požádal Jan Kohout o místo na slavné, kdysi dědičné, poště umístěné na někdejší císařské cestě v Klenčí pod Čerchovem, ve svém rodném kraji. Bylo mu vyhověno a i zde byl jmenován poštovníkem. Bohužel však již jejím posledním. V Klenčí, které v době války patřilo k Říši, přebíral poštovní úřad po Němcích, řešil i obtíže s pojmenováním obce. Klenčí totiž bylo v obnovené republice několik, zdálo se mu tedy vhodné obec odlišit, a proto k názvu ze své iniciativy přidal přídomek „pod Čerchovem“. Navrhovaný název odeslal s dotazem na příslušná místa do Prahy, kde byl přijat, a tak se stalo, že Jan Kohout se zasloužil o dodnes užívané pojmenování „Klenčí pod Čerchovem“.

Manželé Kohoutovi v roce 1959 u pronajatého rybníku.

Idyla s milovanou ženou, pěkným bytem a dobrou prací však trvala pouze do roku 1949. Po převzetí moci komunisty se vše změnilo, celý fungující poštovní systém byl zrušen a zavedeni byli tzv. vedoucí pošty. Potíže a pronásledování ze strany vládnoucí moci přinesl panu Kohoutovi podpis pod tzv. Pastýřský list českých a slovenských biskupů v roce 1949, jenž upozorňoval na nedodržování nejen náboženských, ale obecně občanských svobod v tehdejším Československu. Následovalo propuštění z pošty a do tří týdnů i nucené vystěhování z bytu, a to bez jakékoliv náhrady. Pan Kohout nastoupil do práce jako dělník k ponku v plzeňské Škodovce. Potíže se získáním bytu pomohla vyřešit známá. Nový byt však již nebyl tak pěkný jako ten předchozí a také číně byla podstatně vyšší, ale žít se v něm dalo.

Osazenstvo habersbírské pošty, uprostřed Jan Kohout.

Před poštou v Habersbirku.

Pan Jan Kohout začal mít po několika letech u ponku potíže s nohama, a tak byl nakonec vzat na milost a přijat zpět do služeb pošty. Místo to ale bylo horší, nežli zastával dříve. Dosloužil však tam, kde svou pracovní dráhu započal – na milované poště. Manželé později zakoupili domek, v němž v pronájmu již dříve bydleli a který postupně zvelebovali. Žili vcelku spokojeným životem. Velkou zálibou se jim stala kromě rodinného života i starost o malý pronajatý rybník, kde od plůdků chovali ryby, které pak rozdávali rodině a známým a které byly poštmistrovou celoživotní vášní.

Pan Jan Kohout zemřel před dvaceti sedmi lety, v roce 1987 ve věku 76 let. Jeho manželka Pěvuše Kohoutová, které tímto děkuji za její vzpomínky i laskavé svolení s otištěním článku, dodnes žije se synem Ing. Janem Kohoutem, jeho ženou Zinou a vnučkou Petrou v Klenčí po Čerchovem. Oslavila již 94. narozeniny, ale jde stále s dobou, neboť ani moderní komunikační technologie jí nejsou cizí. A jen díky tomu mohl vzniknout tento článek, který je vystaven na naší vzájemné emailové komunikaci.

A jedna perlička na samotný závěr. Navštívíte-li malé habartovské Muzeum bezpečnostních sborů, můžete v jeho sbírkách na vlastní oči spatřit motokolo, které je osazené tabulkou „Deutsche Postamt Habersbirk (Habartov), Kreis Falkenau“ (Německý poštovní úřad Habartov, okres Sokolov). Je tedy dost dobře možné, že se ho dotýkaly i ruce někdejšího habersbírského poštmistra pana Jana Kohouta.

Aleš Plevka

Vánoční betlém z ženského koncentračního tábora Svatava

V roce 1943 byl zřízen v malé obci Svatava u Sokolova (za války Zwodau bei Falkenau an der Eger) pracovní tábor pro ženy jako pobočný tábor koncentračního tábora Ravensbrück. Od září 1944 byl tábor přiřazen kvůli malé vzdálenosti koncentračnímu táboru Flossenbürg.

Ženy ve Svatavě pracovaly pro Luftfahrtgerätewerk Hakenfelde GmbH – dceřinou společností firmy Siemens. Vyráběly pod dohledem vojáků a dozorkyň SS díly pro zbrojní průmysl – cívky, spínače a měřicí přístroje. Pro koncern Siemens byla Svatava zajímavá svojí polohou na „periférii“ Říše, a tím i lepší ochranou před leteckými útoky.

Táborem prošlo do dubna 1945 cca 1300 žen registrovaných pod vězeňským číslem. Průměrný počet žen v táboře činil cca 700 žen. Nejvíce bylo Němek, Francouzek a Polek. Mezi vězeňkyněmi byly ale také Češky, Holanďanky, Italky, ženy ze zemí bývalého Sovětského svazu a Jugoslávie (hlavně z území dnešního Slovinska). Ke konci války prošlo táborem také hodně Romek a Židovek, hlavně z Maďarska. Pro tábor Svatava je jmenovitě dokumentováno nejméně 80 úmrtí. K tomu je třeba připočítat neznámý počet obětí hlavně v dubnu 1945, kdy už oběti nebyly dokumentovány v písemné evidenci. Podle historika Vladimíra Bruženáka mohlo být ve Svatavě až 150 případů úmrtí.

17. dubna 1944 byla nacisty do pobočného tábora Svatava zatažena Nada Blaganjeová ze Slovinska. Podle jednoho zdroje mělo jít o zvláštní transport z „Felden“ přímo do Svatavy. (Místem je míněn Feldes neboli Bled/Veldes v dnešním Slovinsku). Existuje ale další údaj o transportu 43 žen ze Slovinska, které přišly 30. března 1944 do koncentračního tábora Ravensbrück a následoval velký transport 15. dubna z Ravensbrücku do Svatavy, který tam dorazil 17. dubna. Je tedy velice pravděpodobné, že Nada Blaganjeová před svým příchodem do Svatavy nejdříve byla krátce v hlavním táboře Ravensbrück.

Nadě bylo nejdříve v Ravensbrücku přiděleno číslo 34883 a později flossenbürgské číslo 51401. Odlidštění prostřednictvím čísla bylo důležitou součástí systému koncentračních táborů. Přesnost údajů nebyla pro táborové písaře tak důležitá: v Ravensbrücku je Nada zapsaná jako Nada Blagajne narozená 31. května 1921 a ve Flossenbürgu je uvedeno datum narození 30. prosince 1921. Třidvacetiletá Nadja (Nada) Blaganjeová byla Slovinka narozená v Ljublani.

Další informace k její biografii nejsou známy. Nada byla označena jako politický vězeň. Pravděpodobně byla ona nebo její rodiče v protinacistickém odboji. O vánocích 1944 Nadja chtěla postavit betlém. Betlém postavila z papíru z Němci vykradeného balíčku a z odpadového kartónu nalezeného v koši. Slepila Betlémskou stáj a namalovala ji. Postranní stěny jsou z kartónu a stáj je kryta střechem z vlnitého papíru.

Dvojice na prvním obrázku vlevo má na sobě slovinský kroj z oblasti Gorenjska blízko Lublaně. Neprovdaná dívka má na sobě bílý šátek (slovinsky zavijacka), muž má holínky s viditelnými ponožkami. Vedle lze vidět matku s dítětem. Jako čtvrtá osoba zleva je partyzán s puškou na zádech. Když se někdo přidal k partyzánům, říkalo se, že jde „do lesa“. Tak je nutno také pohlížet na postavu chlapce úplně vpravo. Vlevo od stáje lze ještě vidět starou ženu, která je shrbená a modlí se. Má nejspíše strach vejít do stáje.

Koncentrační tábor Svatava.

V kolébce leží malý Ježíšek. Vedle klečí svatá Marie a na pravé straně stojí s holí svatý Josef. Nad Ježíškem je umístěná bílá hvězda s nápisem „PAX“ nesená andělskými křídly. Mír by měla přinést pěti-cípá hvězda – symbol jak americké armády, tak i slovinských partyzánů. Okno ve stáji je zamřížované, vypadá to jako ve vězení.

Na pravé straně se modlí žena ve vězeňském, modro-bíle pruhovaném oblečení, ale výhled do stáje jí zakrývá vysoká zeď. Žena je označena červeným trojúhelníkem politického vězně. Možná tak nakreslila Nada sebe samu.

Stejně jako hodně dalších žen se zkoušela Nadja Blaganjeová bránit odlidštěním prostřednictvím kultury – v tomto případě stavbou betlému jako náboženskou tradicí.

Některé bývalé vězeňkyně vzpomínaly na Vánoce 1944 ve svatavském táboře, například Lída Smrhová (ravensbrücké vězeňské číslo 37542) líčí: *„Na Vánoce 1944 jsme nedostaly ani řepu, nebo salám, či margarín. Pouze polévku z něčeho, co vypadalo jako špinavá voda a k tomu 10 dkg chleba. V vesácké kuchyni měli ale normálně maso“.*

Bývalá svatavská vězeňkyně Pavla Břenková uchovala sváteční dny také ve své paměti: *„Vzpomínám si velice dobře na Vánoce 1944. Celý den jsme musely pracovat a potom jsme stály až do tří hodin do rána na apelplace“.*

V pozůstalosti Václava Němce lze nalézt více básní s vánoční tematikou. Jako příklad zde uvádíme báseň Julinky Komínkové napsanou 23. prosince 1944:

„Křišťálový smutný jas. Je Štědrý den. / Sta pohaslých očí hledí za sluncem, / které již dávno přestalo hřát. / Led narostl na srdci všem. Kletby nám světlí jitra a večery, kletby nám jídlo i spánek koření. / A nade vším zoufalá touha jen po dobrých očích, po měkkých náručích, po lidském životě.“

Na jaře 1945 do Svatavy přibýlo hodně židovek a Romek. Počet vězeňkyň přitom stoupl až na 3000. Hodně těchto žen zemřelo na podvýživu a kvůli epidemii tyfu.

V dubnu 1945 fungovala Svatava také jako sběrný a průchozí tábor pro tisíce vězenkyň, které byly nuceny jít ze severněji položených táborů (např. Drážďany a Helmbrechts) pochody smrti směrem na jih. Tyto ženy již nebyly hlavním koncentračním táborem Flossenbürg registrovány jako vězenkyňně pobočného tábora Svatava.

Dvacátého dubna byl tábor vyklizen a některé z žen přišly o život při následném pochodu smrti. Zbytek se ale vrátil zpět do Svatavy a 7. května 1945 byl tábor osvobozen americkými vojáky. Přeživší se potom vrátili do svých domovů.

*Slovinské vězeňkyně s jugoslavskými zajatci
v den osvobození.*

V roce 1975 přijela do Svatavy skupina žen z Jugoslávie a a při té příležitosti předala Nadja Blaganje-Lennasi svůj betlém pracovníkům tehdejšího památníku ve Svatavě. Po roce 1990 byl betlém a další předměty instalovány v přesunutém pamětní síni v sokolovském muzeu umístěném ve zdejším zámku.

Autor děkuje za pomoc Petru Robjkovi, Annettě Krauseové, Robertu Grötschelovi, Vladimíru Bružeňákovi a Silviji Kavčičové.

Michael Rund

Úzkorozchodné dráhy na Sokolovsku, část 6.

Dráhy důlní o rozchodu 720 mm

V dnešním povídání o sokolovských úzkorozchodkách se již dostaneme k těm nejdůležitějším a nejrozsáhlejší, které po sto let utvářely charakter průmyslové krajiny Sokolovska, a sice k důlním odklízovým drahám. Dráhy, bylo jich několik desítek, používaly různé rozchody a mimo poslední období neměly spolu vzájemné kolejové spojení. Jednalo se o zcela jednoúčelové dráhy, které byly součástí mechanizovaného těžebního procesu. Na počátku procesu byla těžba a nakládka skrývky, případně uhlí, poté naloženou hmotu přepravila lokomotivní doprava na místo uložení nebo zpracování a na konci byla zařízení pro ukládání, překládání či zpracování materiálu.

S rozvojem těžby a využitím větší mechanizace se mohly povrchově těžit i dříve nedostupné sloje. Na to však již nestačila ruční práce a vozíky tažené zvířaty nebo lidmi. Moderní technické vybavení bylo ovšem velmi nákladné, a tak vznikaly specializované odklízové a bagrové firmy, které tyto práce prováděly na zakázku. Za několik měsíců odkryly zásoby na celý rok a stěhovaly se z místa na místo. Na Sokolovsku působily firmy Johann Friedländer, Robert Bernt a dědicové a Philip Holzmann. Těžař si firmu najal a ta na místo odklizu přivezla potřebné zařízení spolu se svými odbornými pracovníky. Především to byly různé typy parních bagrů, korečkových nebo lžicových, a k tomu potřebné množství kolejí, výhybek, vozíků a úzkorozchodných lokomotiv. Podle smlouvy pak začal odklíz nepotřebného nadloží. Parní bagr, obsluhovaný vlastními vyškolenými pracovníky, naložil několik vozíků, lokomotiva, rovněž s vlastním strojvedoucím, je odvezla na místo zakládky, kde byla hmota pokud možno rovnoměrně vyložena a dělníci ji uložili podle potřeby. Koleje se jak u bagru, tak i na výsypce, přesunovaly podle potřeby. Na tyto práce, včetně pokládky a překládání kolejí, se již najímali místní pracovníci. Ovšem jejich práci řídil mistr z odklízové firmy. Z dnešního pohledu se jednalo o malé objemy hmot, tehdy ale bylo udivující, kolik čtverečních metrů uhlí taková mechanizace za směnu odkryje. Po ukončení sjednané práce nastoupili dělníci s košťaty, hlavu sloje čistě vymetli a očistili a teprve pak ji objednatel převzal. Práce se ukončily a firma si své zařízení odvezla, nebo, což bylo všestranně ekonomicky i organizačně výhodnější, se přesunula na další plochu. Obdobný postup byl i na velkých vodohospodářských dílech při výstavbě hrází, přípravě rozsáhlých stavenišť a výstavbě železničních drah.

Jak ale dál uvidíme, s rozšiřováním objemu prací a s tím spojenými většími náklady se některé velké báňské firmy rozhodly provádět mechanizovanou těžbu ve své vlastní režii. Vše záleželo na mnoha okolnostech, které jsou dnes již vesměs neznámé. Dochované spisy v archivech objasňují jen konečná rozhodnutí a málokdy se zmiňují i o okolnostech rozhodnutí. Podstatná byla určitě sezónnost odklízových prací. Pokud bylo potřeba a možnost pracovat po celý rok, bylo lepší odklíz provádět ve vlastní režii.

Tyto malé a dočasné úzkorozchodné drážky používaly různé rozchody. Nejuzším byl rozchod 600 mm a nejširším, šířeji používaným ale až od doby Velké války, 900 mm. Nejběžnější byl tak zvaný bosenský rozchod 760 mm. Parní lokomotivy byly v naprosté většině dvouosé, tendrové, velmi jednoduché konstrukce, v evropském označování typ Bt. Zauhlovaly se většinou koši a voda byla dodávána hadicemi. Obsluha nebyla složité.

Statistika Chebské obchodní a živnostenské komory z roku 1885 uvádí na Sokolovsku 73 356 m těžních drah na hlubině a 23 026 m drah na povrchu. Na Loketsku, kde byly menší doly, je to 39 542 m na hlubině a 14 191 m na povrchu. Vozíky byly poháněny lidskou nebo animální silou. Mimo to bylo na Sokolovsku 9 394 m lokomotivních drah (vleček) a 2 590 m drah koňských. Na Loketsku 6 263 m lokomotivních, 1 955 m koňských a 950 m lanových. My se podíváme po jednotlivých uživatelích bez ohledu na to, jaký rozchod používali.

Citicko habartovské lesklo a hnědouhelné těžařstvo

lokomotivy

číslo	výrobce	rok výroby	výrobní číslo	typ	výkon PS/HP	Gustav 1941	1945	Jednota 26.9.1952	původní kupec
1	O&K	1905	1535	Bt	65	I	1535		O&K - Friedländer
2	O&K	1906	980	Bt	60	II	980		
3	O&K	1902	1015	Bt	40				CHLHT
4	O&K	1920	9165	Bt	90	IV	9165	9165	CHLHT
5	O&K	1920	9276	Dt	90	V	9276		CHLHT
6	O&K	1924	10856	Bt	90	VI	10865		
7	Maffei	1926	4145		120	VII	4145	4145	
8	O&K	1932	12386	Bt	120	VIII	12386		CHLHT
6	O&K	1901	746		120		746		Berndt / 1903 / 750mm
149	Krauss Maffei	1943	16016		12		16016	16016	
5	Krauss Maffei	1943	16017		120		16017	16017	
164	O&K	1920	7941	Bt	80		7941	7941	Karl Eger, Schellenken
6	Henschel	1919	16688		80		16688	16688	
58	Demag Diesel	1941	2855	ML100	100		2855		

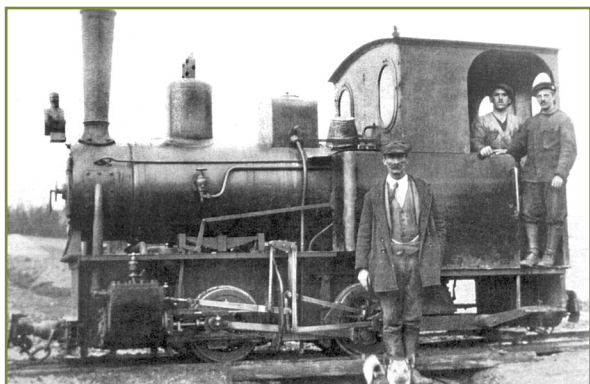
číslo 1 až 8 je očíslování lokomotiv u CHLHT, další čísla u SUBAGu

Citicko-habartovské hnědo- a lesklouhelné těžařstvo (Zieditz Haberspirker Glanz- und Braunkohlengesellschaft)

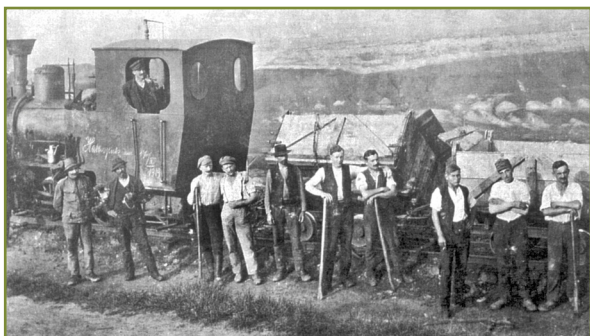
V okolí Habartova byly velké zásoby kvalitního hnědého uhlí, k významnější těžbě došlo již po roce 1840, kdy byl otevřen důl Václav, těžící ze sloje Anežka. Zájem o uhlí byl jen místní, prodeji mimo revír bránil nedostatek komunikací. Když byl 19. září 1870 dán do provozu úsek Buštěhradské dráhy Karlovy Vary - Cheb, poměry se radikálně změnily. Uhlí bylo možné vyvážet jak do Bavorska, tak především do Saska. A 9. 12. 1872, po dokončení tratě z Karlových Var do Ostrova, se sokolovskému uhlí otevřela cesta do centra Čech.

Jeden z největších vídeňských velkoobchodníků s uhlím, firma „Bratři Guttmanové“, zakoupila v březnu roku 1871 od místního těžaře Gustava Budinera jeho dolová pole v okolí Habartova. Patřily mu malé doly Petri, Jacobi, Vinzenz, Felicián a Maierův důl v Citicích. Hodnota nového báňského podniku byla tradičně rozdělena na 120 kuksů, později, v roce 1920, došlo k navýšení na 128 kuksů. Zakládací listina těžařstva, nazvaného Zieditz Haberspirker Glanz- und Braunkohlengesellschaft, má datum 20. červen 1871. Založení bylo schváleno c. k. Báňským hejtmánstvím v Lokti 16. listopadu 1871. Společnost si vybudovala své provozní sídlo v Katzengiebelu u Habartova. Pro spojení dolů s třídírnou a nakládkou na železnici byla již v roce 1873 postavena lanová dráha. Prodloužena byla v roce 1888 až na Katzengiebel, kam již vedla 750 m dlouhá odbočka od železniční vlečky z Dasnic na Černý rybník (Boden). Společnost v roce 1888 otevřela důl Vlečná jáma a důl Nová jáma (Neuschacht), který měl jak hlubinu, tak i malý povrchový lom. Byl největším a nejdůležitějším dolem společnosti. V roce 1893 spojila nově otvíraný důl Felicián II s třídírnou v Citicích 1 200 m dlouhá lanová dráha. Firma se tak stala jednou z velkých a moderních báňských firem v revíru. Již v roce 1904 provozovala v hlubině elektrickou lokomotivní dopravu na rozchodu 550 mm. Za zmínku stojí, že v letech 1928–1929 byla postavena první Fleissnerova sušárna uhlí v Československu.

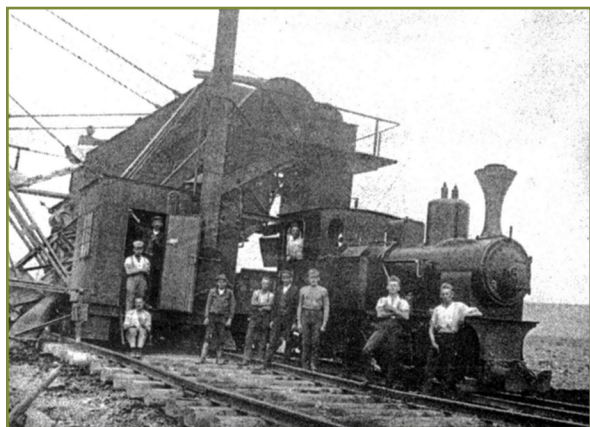
Roku 1902 začal odklíz na novém lomu Gustav, kde byla uhelná sloj Antonín o mocnosti 3 až 22 m. Skrývku společnost zadala firmě Johann Friedländer a ta začala pracovat 6. srpna 1902. Skrývka se prováděla jen v letních měsících. V lomu se těžilo tak zvané „plynové uhlí“, vhodné pro briketování, a proto byla roku

Na obrázku je dobře vidět jednoduchou konstrukci lokomotivy Orenstein & Koppel, typ Bt.

Vykládání vozíků na výsypce, dělníci mají v rukách sochory na vyklápení dřevěných vozů. Na lokomotivě je čitelné datum 17. 8. 1919.

Lokomotiva s vozíky pod násypkou korečkového rypadla.

1905 dána do provozu briketárna s 2 lisy, v roce 1907 doplněna o další dva. Těžba uhlí se pravděpodobně prováděla mlýnkováním. Později uhlí z lomu odvážela parní lokomotiva, ta, kterou již roku 1902 od výrobce Orenstein & Koppel zakoupilo těžárstvo pro začínající skřívku. V soupisu neveřejných drah je k datu 14. 9. 1904 uvedeno, že je v provozu jedna parní lokomotiva s 50 vozíky a délka tratě je 700 m. Další lokomotivu koupila roku 1905 firma Friedländer a odklízový korečkový bagr Orenstein & Koppel, typ 15, koupila společnost. Lze z toho soudit, že v té době začal odklíz ve vlastní režii. O rok později koupili již třetí parní lokomotivu. Druhý korečkový bagr zakoupili v roce 1918 zase od firmy Orenstein & Koppel. Zmodernizovaný typ 15b stál 602 031,75 Kč. V roce 1920 investovali 800 000 Kč do lanovek a 220 000 Kč na nákup již čtvrté lokomotivy osvědčené firmy Orenstein & Koppel. Sloužila k odvozu uhlí nakládaného novým bagrem Menck & Hambrock, typ F1 o obsahu lžice 1 m³. K odvozu skřívky i uhlí bylo používáno 90 kusů dřevěných skříňových vozů o obsahu 2 m³ a 25 kusů dřevěných stranově výklopných vozů o obsahu 3 m³.

Další lokomotivy přibývaly až do roku 1932, kdy bylo dosaženo počtu osmi kusů. Ovšem nejmenší lokomotiva č. III z roku 1902 byla vyřazena. V roce 1940 byl otevřen menší lom Gustav II a byla plánovaná otvírka nového velkého lomu Gustav III. Pro lom Gustav II byl v roce 1940 koupen starší bagr Orenstein & Koppel, rok nato i první motorová lokomotiva Demag Diesel ML 100. V roce 1943 byly dodány

dvě nové lokomotivy od firmy Krauss Maffei a tři staré, koupené od různých bagrových firem v Německu. Předtím ale došlo k převratným událostem a firma s židovskými vlastníky byla roku 1941 arizována a stala se součástí koncernu Sudetoněmecké báňské a.s. (SUBAG).

V roce 1945 došlo k dalším změnám, novým vlastníkem se po znárodnění staly Falknovské hnědouhelné doly. Pro kolejovou dopravu ale bylo důležitější, že pro nový velkolom Gustav byl vybrán mnohem výkonnější rozchod 900 mm. Doba malých drážek končila. Ještě do roku 1948 jezdily na svém místě, ale po roce 1948 jich bylo šest, včetně vozů a kolejí, převezeno na nově otevřený lom Jednota u Vintířova, kde kolem roku 1954 skončily svoji životní pouť a byly sešrotovány. Nahradily je parní lokomotivy o rozchodu 900 mm, které později ustoupily elektrickým lokomotivám velkolomu Jiří.

Kde přesně byly koleje Citicko-habartovského těžarstva, není známo. Jistě postupovaly podle těžby a přizpůsobovaly se potřebám, rozchod 720 mm byl na přesuny kolejí velmi vhodný, nebyla potřebná mechanizace. Dnes je krajina zcela od základu přetvořená a malé pilné lokomotivy nepřipomíná zcela nic. Zůstalo jen několik fotografií, pár čísel a listin, uložených v archivu.

V příložené tabulce je uveden přehled všech lokomotiv o rozchodu 720 mm na Sokolovsku. Nedochovala se žádná z nich.

Rudolf Tyller

Historie četnické stanice Habartov (2. část)

V květnu roku 1935 došlo v celém falknovském okrese k přezbrojení četnictva novou puškou vz. 33. Staré pušky vz. 90 a 95 byly odebrány. Tuto změnu uvítali četníci jistě s nadšením. Nová puška byla kratší a pro službu pohodlnější. S mnohem menším pochopením se jistě setkalo dřívější nařízení z roku 1928, kterým byla zavedena tzv. služební šavle, a bylo nařízeno její nošení ve službě. Roku 1928 byla také pro četníky jako součást výzbroje zavedena bezpečnostní píľba.

Budova habartovské četnické stanice.

V září roku 1935 muselo habartovské četnictvo zasahovat v Habartově na statku č. 55. Rolník Ondřej Ehm již delší čas neplatil obci vodní dávku. Starosta Anton Bitner v doprovodu obecního strážníka se rozhodl Ehmův vodovod zapečetit. Když však starosta s obecním strážníkem došli na statek, dostalo se jim od rodiny nemilého uvítání. Nejprve škrtili starostu a potom strážníka. Teprve když strážník pohrozil použitím zbraně, upustili Ehmové od svého počínání. Vodovod přesto ale nedovolili zapečetit. Starosta proto požádal o pomoc četnictvo. Četníci zatklí Ondřeje Ehma i jeho 34 letého syna Josefa a dodali je do vazby sokolovského okresního soudu.

Zhruba od roku 1935, od vítězství SdP v parlamentních volbách, začalo v pohraničí přibývat národnostních nepokojů a rozmrštěk. Reakcí na tyto nepokoje a především na celkově nepříznivou mezinárodní politickou situaci byl od října 1936 vznik tzv. Stráže obrany státu (SOS), jejímž úkolem byla ochrana neporušitel-

nosti státní hranice a nedotknutelnosti státního území, spolupůsobení při ochraně veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti a v neposlední řadě spolupůsobení při provádění úkonů celní správy. Zpočátku byly jednotky SOS tvořeny pouze příslušníky četnictva, finanční stráže a policie. Později byli do SOS přibíráni i spolehliví občané a členové vhodných organizací, posily mohly být doplňovány i o příslušníky pravidelné armády.

Karel Steinbach roku 1936 v Trutnově, před svým odvelením do Habartova.

Ještě na počátku neklidného září 1938 sloužilo na stanici v Habartově 6 četníků – velitel praporčík Jan Koukol a jeho pět podřízených: strážmistr Steinbach Karel, strážmistr Pardus Jan, strážmistr Příbek Matěj, strážmistr Brož František a strážmistr Křepela Antonín. Před osudným dnem, kdy v Habartově vypukla ozbrojená vzpoura, byla však stanice početně oslabena. Strážmistr Karel Steinbach byl 10. září přeložen a chyběl i strážmistr František Brož. Ten měl, jak se říká, štěstí v neštěstí. Smůla se Františku Brožovi lepila na paty již od léta. Při cestě do Falknova dne 28. srpna zakopl a upadl. Naneštěstí při pádu zavadil kořenem nosu o rezavé lano a rána začala krváčet. Ošetřující lékař MUDr. Zwerenz ve falknovské nemocnici se obával otravy krve, a tak Brož zůstal několik dní v nemocnici na pozorování. Za pár dní byl již uznán MUDr. Steingerem za schopného služby. Ne však na dlouho. Již 9. září hlásil praporčík Koukol nadřízeným do Prahy, že strážmistr

Praporčík Jan Koukol, velitel habartovské stanice, jenž byl 13. září 1938 zavražděn místními henleinovci.

Brož předchozího dne onemocněl záškrtem a musel být hospitalizován. Obecní úřad v Habartově 9. září zajistil provedení desinfekce četnických ubikací. Léčba strážmistra Brože měla podle předběžného odhadu ošetřujícího lékaře MUDr. Böhma trvat 14 dní. Strážmistr Brož tak díky své smůle nebyl na stanici, když se v Habartově ujala vlády nenávisť a smrt. Záškrt tak nejspíš Františku Brožovi zachránil život.

Národnostní konflikt vyvrcholil v Habartově dne 13. září 1938, příznivci sudetoněmecké strany napadli zdejší četnickou stanici. Bilance jejich ozbrojené vzpoury byla děsivá: čtyři mrtví četníci, a sice praporčík Jan Koukol a strážmistr Antonín Křepela z místní stanice a četník na zkoušku četař Vladimír Černý a četník na zkoušku desátník Stanislav Roubal z pohotovostního oddílu ze Sokolova. Dále byli těžce raněni manželé Pardusovi a četnický strážmistr Matěj Příbek. Na straně druhé padli čtyři ordneři a další tři byli raněni. Krátce po incidentu dochází k rozsáhlému zatýkání a vyšetřování. Bohužel díky Mnichovské dohodě dojde k potrestání viníků až o mnoho let po skončení války. Mnozí viníci však díky válečné situaci trestu uniknou.

Dne 17. září 1938 se konal v budově české menšinové školy v Sokolově smuteční akt nad zavražděnými obránci demokracie z Bublavy, Krajkové a Habartova. Těla padlých byla následně rozvezena do míst, odkud padlí pocházeli, a tam byli tito muži obřadně pohřbeni.

Stanice pod vládou hákového kříže 1938-1945

Po záboru pohraničí v říjnu 1938 se stal Habartov součástí Německa, spadal tedy do tzv. Sudetské župy. Po přičlenění „Sudet“ k Říši došlo v životě místních obyvatel k mnoha změnám. Začaly platit říšskoněmecké zákony (od 8. října 1938), korunu nahradila říšská marka (10 korun = 1 říšská marka), byla zavedena jízda vpravo, byly také vypláceny podpory v nezaměstnanosti atd. Došlo však také k velké vlně zatýkání odpůrců režimu, rušení spolků nebo jejich začleňování do říšskoněmeckých organizací.

S příchodem války byl zaveden přidělový systém. Byly zavedeny potravinové lístky, lístky na oděv, tzv. šatenky a i další výrobky, např. nářadí či stavební materiál začaly být rozdělovány prostřednictvím nepravdělných a individuálních poukazů.

Habartovští muži byli záhy povolováni na frontu a na jejich uvolněná místa v továrnách a na polích museli přijít váleční zajatci a totálně nasazení ze všech koutů Evropy. Během války tak byly v Habartově a okolí zbudovány zajatecké tábory pro válečné zajatce.

Smrt železničního úředníka na kolejích. Na stanici Dasnice—Chlum sv. Maří u Chebu chtěl v pátek odpoledne 43letý pokladník nákladního nádraží oficiál K a b a t překročit koleje. Ježto jeho pozornost byla obrácena k pracovnímu vlaku, který přijížděl, nezpozoroval, že přijíždí také osobní vlak z Chebu. Nešťastník byl vlakem zachycen a stržen k pracovnímu vlaku, který ho odhodil zpět k osobnímu vlaku, jenž byl v plné jízdě. Kabát byl těžce zraněn a při dopravě do nemocnice v Karlových Varech skončil.

Lidové noviny z 28. 6. 1931 informují o neštěstí v Dasnicích.

Bitka pro vodovod. Falknov. Ondřej Ehm, rolník z Haberspirku č. 55, neplatil již delší dobu vodní dávku obci a proto starosta Antonín Bitner s obecním strážníkem chtěli v pátek večer Ehmův vodovod zapečetit. Na dvoře je čekal Ehm s rodinou a připravil jim uvítání ne zrovna přátelské. Škrtili nejprve starosta a potom strážníka. Teprve když strážník pohrozil zbrání, upustili Ehmové od svého počínání, vodovod však přece nedovolili zapečetit. Starosta proto požádal o pomoc četnictvo, které Ondřeje Ehma a jeho syna, 34letého Josefa, zatkl a dalo do vazby falknovského okresního soudu.

Lidové noviny přinesly 9. 9. 1935 zprávu o kuriozním případě z Habartova.

Údaje o činnosti a personálním obsazení stanice nejsou vzhledem k dochovaným archivním fondům zatím příliš známé. Jisté je pouze, že české četnictvo muselo stanici předat německým úřadům a následně stanici opustit. Na uvolněná místa byli dosazeni četníci německé národnosti. Prozatím se podařilo zjistit, že na stanici v tomto období s největší pravděpodobností sloužili:

- strážmistr Burkl Josef (nar. 1911, člen SdP, SS)
- strážmistr Brökl Anton, uváděno i Bröckl (nar. 1914, člen SdP, NSDAP č. 6526925, Poliz. Wachm.), který byl v roce 1941 přeložen z Habartova do Hamburku.
- strážmistr Fischer Anton (Poliz. Beamter, Pol. Wachtm., nar. 1909, člen SdP č. 1043241), později působil v Ústí nad Labem a 2. 12. 1942 přešel do Smržovky v o. Jablonec nad Nisou.

Četnictvo muselo řešit během válečných let i nové úkoly vzešlé z válečné situace. Ať už šlo o dohled nad zatemněním nebo třeba vyšetřování poslechu zahraničního rozhlasu. Byly také řešeny případy nedovoleného styku s válečnými zajatci či projevy nesouhlasu s vládou NSDAP. Ve velké míře došlo také k pronásledování předválečných komunistů a sociálních demokratů. Nacistické zločiny se nevyhnuli ani židé a cikáni.

V obvodu habartovské stanice víme zatím pouze o jednom případě zatčení z důvodu nesouhlasného projevu s vládou garniturou. Ladislaus Schreiber, narozený roku 1922, se doma u své matky v Chlumu sv. Maří příliš neohrál. Krátce po svém propuštění z vězení v březnu 1944 byl znovu zatčen

a skončil před berlínským lidovým soudem. Důvodem zatčení byly jeho nepřátelské výroky, které sdělil své matce Friedě Schreiber a své milé Marii Nosil. Zatčený prohlašoval: „Válku jsme ještě nevyhráli a nemůžeme vyhrát“. Po atentátu na Hitlera také prohlásil: „To je škoda, že ho to nekleplo. Kdyby Hitler při výbuchu přišel o život, bylo by válce.“ Rozsudek berlínského soudu není znám.

Stanice v období poválečném, do roku 1948.

Dne 7. května 1945 byl Habartov osvobozen americkou armádou. Obsadit Habartov a okolí dostali za úkol vojáci 16 pluku 1. pěší divize Big Red One. Samotný Habartov obsadila bez známek odporu rota F 2. praporu. Na čas tak bezpečnostní zprávu města převzalo americké vojsko. Teprve 24. května přichází na Sokolovsko první československé bezpečnostní jednotky. Na základě rozkazu policejního prezidenta v Plzni byl do Falknova vyslán četnický motorizovaný oddíl z Plzně. Oddíl obsadil Falknov a celé okolí. Úkolem oddílu bylo provádět především službu zajišťovací, bezpečnostní a pořádkovou.

Dalším bezpečnostní sbory přichází záhy. Dne 2. června 1945 přijíždí do Falknova 45 členný vojenský oddíl „Železo“, který spadl pod zpravodajskou brigádu a na základě požadavků ministerstva dopravy měl za úkol zpravodajsky zmapovat situaci v severozápadním pohraničí a vojensky obsadit jednotlivé železniční stanice. Za pomoci železničního personálu měl uvolnit tratě pro dopravu směrem na Prahu a také pomoci speciální posádky stavebního vlaku opravit poškozené tratě a nádraží. Vojenský oddíl „Železo“ setrval v pohraničí až do 7. června 1945.

Četnická stanice v Habartově byla znovu obnovena teprve 18. července 1945, kdy byli na místní stanici přidělení četníci z falknovského oddílu. To už se však formoval nový jednotný bezpečnostní sbor pod názvem Sbor národní bezpečnosti (SNB). Stanice SNB Habersbirk tak spadala pod okresní velitelství SNB Falknov. Okresní velitelství ve Falknově (Sokolově), kterému velel kpt. Štětka, podléhalo oblastnímu velitelství SNB v Chebu, které bylo zřízeno v říjnu 1945 v rámci obvodu krajského soudu v Chebu. Oblastnímu velitelství velel mjr. Divoký.

Prvním prozatímním velitelem stanice byl ustanoven strážmistr Václav Vitouš. Spolu s ním na stanici začali sloužit strážmistr Václav Kolář, závodčí Jaroslav Douda, střelci Josef Weinfurt, Jindřich Královec a Miroslav Lodr. Jak již bylo výše uvedeno, četnická stanice se záhy přeměnila v rámci reorganizace bezpečnostních sborů na Stanici sboru národní bezpečnosti. Od března 1946 byl vedením stanice pověřen štábní strážmistr Kotiš. V letech 1947 až 1948 velel stanici vrchní strážmistr Václav Valenta. Od června 1949 byl vedením stanice pověřen strážmistr Karel Kadlec.

Dne 11. července 1945 započalo zatýkání nacistů. Nejprve byli zatýkáni především účastníci přepadení četnické stanice v Habartově. Během roku 1945 bylo pro účast na krvavých událostech v září 1938 zajištěno asi 60 osob. Zatýkáni však nebyli jen nacisté za činy před a během války. Dne 15. října 1945 byla například také zatčena Kateřina Zoselová z Habartova pro nelegální překročení státních hranic a předávání zpráv.

Habartov tak jako ostatní města v českoněmeckém pohraničí prošel po válce velkou obměnou obyvatelstva. Značná část původního německého obyvatelstva byla odsunuta do zahraničí. K prosinci roku 1946 je uváděno v Habartově 2493 obyvatel, přičemž v červnu 1946 bylo v Habartově jen 346 Čechů, k 3. prosinci již bylo Čechů 1231, Němců 2093, Slováků 97. V květnu roku 1947 měl Habartov 2419 obyvatel.

Rok 1946 s ohledem na bezpečnostní sbor znamenal konsolidaci poměrů. Do konce října 1946 měli být ukončeny prověrky stávajících příslušníků SNB, kteří sloužili v řadách četnictva a policie v době nesvobody. Na základě výstrojního předpisu MV z 31. srpna 1946 také došlo ke sjednocení uniforem SNB. Stávající uniformy sestávající povětšinou ze součástí uniforem bývalého četnictva, policie, finanční stráže, mnohdy však i z armádních uniforem (a to nejen československých, ale i zahraničních armád) bylo na základě tohoto předpisu možné donosit až do 31. prosince 1947. Mnohdy se však některé součásti uniforem bývalých bezpečnostních sborů donášeli i po tomto datu. Příslušníci SNB

převzali již plně dohled na bezpečnost a dodržování zákonů ve služebním obvodu stanice. Navíc však stále byla prováděna asistence při odsunu německého obyvatelstva a také pomoc při osidlování pohraničí. SNB se také podílela na přebírání znárodněného a konfiskovaného majetku.

Kromě stanic SNB, které byly vlastně nejnižším článkem bezpečnostního aparátu, byly v roce 1946 zřizovány také silniční kontrolní stanice, pasové kontrolní stanice, eskortní stanice, pohotovostní stanice a pohraniční stanice SNB. Na omezenou dobu také vznikly kontrolní oddíly SNB, jejichž úkolem bylo zabránit převážení zcizeného majetku z pohraničí.

Dne 11. července 1946 byly na železniční stanici v Citicích neznámým pachatelem přerežány u 5 vagonů brzdové hadice. Jen o pár dní později 15. července došlo o 22 hodině k vykolejení vlaku nedaleko nádraží v Citicích. Komise ČSD následně zjistila, že vlak jedoucí do Chebu vykolejil v důsledku ocelové tyčinky v kolejišti. Případ převzala kriminální úřadovna v Sokolově (tehdy Falknově). Železniční trať v Citicích se do hledáčku vyšetřovatelů dostala i o několik měsíců později. Dne 21. listopadu 1946 v 16.00 vypukl na trati mezi stanicemi Chlum sv. Máří a Citice požár. U jedoucího nákladního vlaku shořel vagon s dřevitou vlnou. Požárem bylo zničeno 59 q této dřevité vlny.

Četnický pohotovostní oddíl prochází v září 1938 starým Habartovem.

Opustíme ale kolejiště a podívejme se i na další případy z Habartova a okolí. Národní správce pekařství v Citicích Vojtěch Toufar byl dne 3. července zatčen pro pokus násilného smilstva na devítileté M. Š. z Citic. Během července byl také zatčen pro účast na krádeži konfiskovaného zlatého kalicha římskokatolický děkan z Habartova. Ani v dalších měsících nebyl klid a strážci pořádku museli zasahovat. V noci na 19. srpna vlezl oknem neznámý muž do bytu Ondřeje Fischera v Dasnicích. Neznámý pachatel vnikl do bytu s úmyslem znásilnit jeho osmnáctiletou dceru. Na sklonku srpna došlo k zatčení listonoše Václava Vorlovského s Chlumu sv. Máří. Vorlovský byl zatčen pro zločin veřejného násilí a nebezpečné vyhrožování. Pro tyto zločiny byl dodán do vazby okresního soudu ve Falknově. Během roku 1946 i nadále probíhalo zatýkání účastníků přepadení četnické stanice v Habartově. Na konci léta 1946 tak byla například pro tuto činnost zatčena Elsa Reichenauerová z Habartova. Snad je to jen shoda jmen, ale jméno Reichenauer nemělo na různých ustláno. Dne 16. srpna došlo na dole Fischer v Citicích k důlnímu neštěstí. Horník německé národnosti Josef Reichenauer z Citic byl zavalen větší vrstvou uhlí. Smrtelně zraněný horník byl dopraven do nemocnice ve Falknově.

Ne všichni nově příchozí obyvatelé pohraničí byli dobří hospodáři a vážili si lehce nabytého majetku. V listopadu 1946 byl například okresnímu národnímu výboru oznámen národní správce Štefan Hyroš z Chlumu sv. Máří. Nejenže uvedený nedovoleně prodal dva jasanové stromy v hodnotě 1500,- Kč, ale především pásl dobytek na mladém mokřém jeteli. Po nakrmení se jeden vůl nadmul a musel být ihned poražen. Jmenovaný správce byl již dříve udán pro opilství.

Podle statistiky řešila stanice SNB v Habartově za rok 1946: 8 trestných činů proti majetku (škoda 4000,- Kč), 3 trestné oznámení proti neznámému nebo nezadrženému pachateli, 2 neoprávněná překročení státních hranic. Příslušníci SNB zachránili majetek v hodnotě 2600,- Kč a vedli dle protokolu 260 spisů.

Následující roky činnosti oddělení SNB Habartov nám bohužel nejsou zatím známy. Prozatím máme jen pár kusých informací k roku 1948. Na počátku roku 1948 mělo oddělení SNB Habartov na starosti obce: Bukovany, Habartov, Kloben (dnes Hlavno).

V roce 1948 po tzv. „Vítězném únoru“ byly v SNB provedeny tzv. očišťovací akce, které měly ze sboru odstranit příznivce starého režimu. V rámci této akce byl 8. 3. 1948 na dovolenou s čekatelným odeslán také prap. František Duchek, nar. 8. 8. 1911, VS Habartov, okr. Sokolov (ZV SNB čj. 594/68-1948 IVa z 3. 3. 1948). Bližší podrobnosti prozatím nejsou známy.

Rokem 1948 se tak začala se nová kapitola v historii našich bezpečnostních sborů, to však již není předmětem tohoto článku.

Josef Macke

Hřebený jako přírodní park?

Jaký je potenciál krajiny kolem Hřebenů? Mohlo by toto území být přírodním parkem? Na to se pokusí odpovědět tento příspěvek.

Pokud je vybraná část krajiny svou obecnou charakteristikou cennější než běžná kulturní krajina, může být takové území prohlášeno za přírodní park, který užívá mírný stupeň ochrany před krajinářsky rušivými vlivy. Mělo by to být území s určitým společným vývojovým rámcem, které krajinářskou pestrostí, výraznějšími kulturními projevy a soustředěnějšími přírodními hodnotami jaksi vystupuje nad okolní krajinu, a společnost se shodla na jeho ochraně. Těchto kumulovaných hodnot však nedosahuje natolik, aby mohlo být vymezeno chráněnou krajinnou oblastí (jako například Sokolovsku nejbližší CHKO Slavkovský les), která v českém systému ochrany přírody představuje vyšší stupeň územní ochrany, než je přírodní park.

Ochrana přírodních parků nespočívá v nějakých přísných zákazech a omezeních, ale jedná se spíše o obecnou ochranu krajiny v předem nastavených limitech tak, aby zůstaly zachovány její proporce. V přírodním parku by se tak neměly stavět výškové budovy, provádět velkoplošné povrchové změny či měnit zažitá struktura krajiny. Představme si pod tím například velké zalesnění pastvin, či průmyslová výstavba mimo zastavěná sídla. Neznamená to, že uvnitř přírodního parku takové prvky nejsou, neměly by však přibývat či alespoň by měly být bedlivěji a přísněji posuzovány při jejich případném vzniku. Především je ale přírodní park jakousi známkou kvality esteticky hodnotnější krajiny, ve které (snad) lze vnímat větší pocit pohody. Přírodní park tak může nést určitou marketingovou známku území a přispívat k šetrnému udržitelnému rozvoji území.

V Karlovarském kraji nalezneme celkem 10 přírodních parků, jsou jimi na Chebsku Halštrov (rozloha 4300 ha, rok vyhlášení 1984), Český les (17200 ha, rok vyhlášení 1990), Smrčiny (6300 ha, 1990), Kamenné vrchy (3600 ha, 1995) a Leopoldovy Hamry (s přesahem na Sokolovsko, 4000 ha, 1995), na Karlovarsku Horní Střela (3300 ha, 1978), Jelení vrch (4300 ha, 1985), Stráž nad Ohří (3700 ha, 1985) a Zlatý kopec (1700 ha, 1995), na Sokolovsku Přebuz (9586 ha, 1980) a Leopoldovy Hamry (s přesahem na Chebsko, 4000 ha, 1986). Podrobněji se těmto přírodním parkům věnuje publikace Plzeňsko a Karlovarsko z edice Chráněná území ČR (Mackovčín et Sedláček 2004).

Přestože na Karlovarsku přírodní parky zaujímají významnou a relativně velkou část území kraje a zahrnují jeho kvalitnější části, stále lze nalézt a vymezit území, která by si svým významem obecnou ochranu formou přírodního parku zasloužila. Jedním z takových území je oblast širšího okolí zámku Hřebený. Před několika lety jsem se touto otázkou podrobněji zabýval v širším rámci projektů zaměřených na environmentální vzdělávání při mezinárodních studentských dobrovolnických kempech právě na Hřebenech. V následující části tohoto článku se pokusím tuto představu či vizi shrnout a nastínit.

Hřebený. Místo původně s hradem, zámkem, poté pak zříceninou Hartenberg. Stojí na skalním ostrohu nad řekou Svatavou sevráném hlavními svahy hlubokého klikatícího se údolí krušnohorské říčky. Toto místo vytváří jakýsi centrální bod celého území. Je tu odpradáva, geologického i historického, je tu stále.

Od pradávna také významně ovlivňovalo okolní krajinu a ovlivňuje ji dodnes. Ať už dříve jako feudální sídlo, nebo dnes jak místo turistických návštěv. Také jaké místo, ze kterého vychází současný environmentální směr rozvoje území. Tímto mnohočetným ovlivňováním jsou Hřebeny v širších vztazích provázány se svým bližším či středně vzdáleným okolím. Jak je ale toto území veliké? Jaké hodnoty lze v něm nalézt? Abychom toto vše poznali, je nutné území pochopit opakovanými návštěvami, studovat staré mapy, v terénu pak paměť krajiny, ale také mluvit s místními lidmi. Než si zájmové území „přesně“ vymezíme, podívejme se na jeho jednotlivé charakteristiky a hodnoty.

Přírodní charakteristika

Krajinnou maticí tvoří lesní porosty střídané spíše extenzivně obhospodařovanými loukami. Výrazným určujícím znakem je nádherná říčka Svatava, přirozeně se klikatící v hlubokém údolí se strmými svahy. Z lesů převládají kulturní smrčiny s příměsí kulturních borů, na svazích suťové lesy a v údolích toků olšové luhy. Zejména nejstrmější svahy pod hradním ostrohem směřující k jihu a východu představují regionálně kvalitní suťové lesy s bohatou druhovou skladbou dřevin a bylinným podrostem. Tento les vynikne v jeho jarním aspektu, kdy ještě před plným olistěním lípy srdčité (*Tilia cordata*), jilmu drsného (*Ulmus glabra*), javoru kleny (*Acer pseudoplatanus*) vykvete pestré bylinné patro. Častá je tu orsej jarní (*Ficaria verna*), později pak ptačinec velkokvětý (*Stellaria holostea*), při důkladnějším hledání lze spatřit kopytník evropský (*Asarum europaeum*) nebo nenápadnou dymnivku bobovitou (*Corydalis intermedia*) a pižmovku mošusovou (*Adoxa moschatelina*). Zajímavý je výskyt pěkné trávy ječmenky evropské (*Hordelymus europaeus*) vázané na humózní lesy. Pod hradem kvete izolovaný porost snědku nicého (*Ornithogalum nutans*).

Ptačinec velkokvětý kvetoucí na jaře.
Foto P. Krása.

Trochu samostatnou kapitolou jsou staré stromy, několik z nich je zde vyhlášených za památné – Hřebenské lípy, Smrk pod Hartenberkem, Borovice u Hartenberku. Bohužel do nedávna památné 2 jilmy u staré cesty z Hřebenu do Krajkové uschly, stejně jako dříve jiné velké jilmy ve vsi (podrobněji o jilmech v okolí Hřebenu pojednává Michálek v Sokolovsku 1/2012). Stejně jako staré stromy jsou zajímavé staré a původní ovocné sady a louky na ně navazující pestrou luční květenou.

Dalším hodnotou představuje geologické podloží celého území. To bylo předmětem několika set leté hornické činnosti, která po sobě zanechala mnoho kilometrů důlních chodeb. Tato stará důlní díla vyhledávají několik našich druhů netopýrů ke svému zimování. Tito letouni zde samozřejmě žijí i během roku, kdy vyvádějí mladé, i když v jiném druhovém složení. Dalším významným biotopem živočichů jsou vodní a mokřadní plochy. Zejména menší tůň či litorály rybníků osidluje čolek horský (*Triturus alpestris*) nebo zelení skokani. Voda v řece je považována za pstruhovou. Vodní prostředí jsou obecně chápána jako cenná stanoviště s větší druhovou diverzitou než okolní krajina. Především hmyz je na něj vázán v několika desítkách druhů.

Nelze opomenout oblast kolem Ovčího rybníka, která byla ještě v druhé polovině minulého století významnou botanickou lokalitou v širším regionálním měřítku. Dnes je její sláva sice tatam, ale stále zde rostou některé orchideje jako vstavač (*Dactylorhiza majalis*) nebo bradáček vejčitý (*Listera ovata*) a vemeník dvolistý (*Platanthera bifolia*) ve vlhkých březových lesích v okolí rybníka.

Historická charakteristika

Je to již téměř tisíc let, co se zrodilo sídlo na Hřebenech, a od té doby hrálo v regionu podstatnou roli v utváření zdejší krajiny. K hradu postupně přibyla vesnická obydlí. V současnosti o tom vypovídá nejenom vlastní hrad nebo jeho nedaleký pivovar, dnes v troskách, ale i další drobné stavby. Jižní svahy hradního ostrohu byly v době rozmachu zámku přetvořeny na zahradní terasy se skleníky. Celý ostroh byl protkán romantickými cestami. Podrobně o historii hradu pojednává například článek Hřebený – hrad a zámek Hartenberg na webu www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz. V obci Hřebený nalezneme stále ještě staré stavby ukazující na charakter původního rozvržení domů ve vsi a podoba některých domů stále nese ještě původní stavební prvky. Stará sýpka sice chátrá, ale například klasická budova školy doznala za posledních pár let dobrovolnické obnovy a dnes je užívaným sídlem a místem vzdělávacích aktivit. Další stavby, zajímavé například svým objemem, který vypovídá o rozmachu ve své době, stojí v okolí nádraží v údolí Svatavy. Podíváme-li se do otevřené krajiny najdeme původní cestní síť, která dodnes zčásti plní své funkce. Najdeme tu užívané i zapomenuté spojnice do Josefova, Krajkové, Oloví. Poměrně hodně menších rybníků opět vypovídá o dřívější aktivitě hospodaření. Samotnou kapitolou je pak využívání nerostného bohatství hlubinnou těžbou. V okolí Svatavy se nachází značné množství starých důlních děl, z nich některé jsou dodnes přístupná odborným průzkumům. O význačnosti těchto děl napovídá i to, že v letošním roce zde byla otevřena naučná stezka po povrchových pozůstatcích historické těžby nazvaná Olověný Hartenberg (podrobně o ní pojednávají informační tabule umístěné v terénu nebo článek v časopise Arnika 1/2014 autorů M. Křišťůfka a M. Gebouského).

Kulturní charakteristika

To že se tady po staletí žilo, nemůže dnes zůstat bez odezvy, bez paměti. V krajině stále zůstávají výrazné stopy kulturních projevů minulosti. Jsou to již zmíněné cesty vedoucí a spojující jednotlivá sídla, ale také zachovalé nezalesněné travnaté svahy, které poukazují na to, že se tady ještě „nedávno“ pásli dobytek. Za krajinářsky cenné s kulturní výpovědí lze považovat fragmenty starých ovocných sadů nebo třešňové aleje podél cest. Tato oblast má i své osobnosti. Že i Hřebený, jako malá víska, mohly být regionálně významné, může svědčit přítomnost pana učitele Benetky, který zde už několik desetiletí neučí, stejně jako tu už není škola, ale jeho působení zůstává dodnes v paměti. Někdo si ho pamatuje jako vyučujícího, pro jiné má význam jeho sbírkotvorná činnost, které se pilně a hojně věnovat. Za dobu svého působení zde nasbíral cenný botanický a entomologický materiál, ten je dnes uložen především v muzejních sbírkách Sokolovského muzea. Některé Benetkovy nálezy nabývají v postupujícím čase většího významu a jsou milníky ve vývoji regionální flory a fauny. Na hluboce zakořeněné kulturní hodnoty území dnes navazuje činnost mezinárodních dobrovolnických kempů pořádaných pravidelně v letním období, kdy party mladých nadšenců přijíždějí pomáhat při obnově jednotlivých drobných prvků v krajině či pomáhat v záchraně hradu. Podstatnou roli ve zdejším kulturním životě tu přibližně 20 let představuje majitel hradu pan Bedřich Loos a jeho aktivity vedoucí k obnově hradu. Nejenom že zajišťuje studentské workcampy, ale také se zde pravidelně konají různé hradní slavnosti s bohatou návštěvnickou účastí.

Estetická charakteristika

Za estetické hodnoty můžeme považovat líbivé a ladné průniky mezi jednotlivými přírodními, historickými a kulturními složkami. Zdejší krajina láká k návštěvě, nese v sobě výpověď minulosti a provází nás po cestách pestrou přírodou a místními pamětihodnostmi, které však musíme aktivně hledat. Hluboké údolí klikatící se říčky vytváří nádherný kaňon bez rušivé silnice, jen s jedoucím vlakem mající romantický nádech. Postavíme-li se ve kterékoli části a pohledem opíšeme 360 stupňů, neuvídíme pohledově rušivé prvky, žádné nevhodné stavby. I samotný hrad, přes své místo na skalním ostrohu, je schován v údolí

a z větší dálky není téměř vidět. Nebo například stará cesta od hradu k památným Hřebenským lípám je téměř poetická. Celé území lze tak považovat za místo pohody, kam se snad každý půjde rád projít, a to právě díky zdejší estetické ladině.

Velká část představených charakteristik stojí na konzistentních hodnotách tohoto výjimečného území. Na hodnotách, které jsou v paměti krajiny silně zakořeněny a jen tak nevymizí. Není toho docela hodně, co krajina kolem Hřebenů v sobě skrývá a snaží se nám představit? Nejsou zrovna toto důvody pro její zvýšenou podporu, důvody proč vyhlásit okolí Hřebenů přírodním parkem? Říci ano, tohoto území si vážíme, chceme aby zůstalo zachováno a nenarušeno v jeho ušlechtilých hodnotách?

Petr Krása

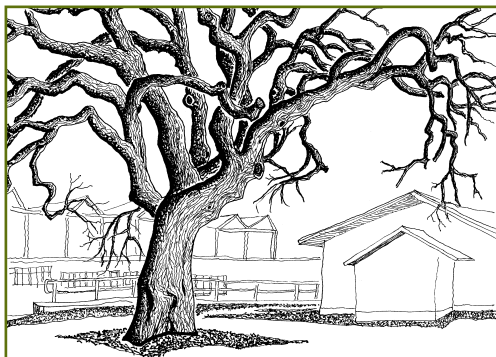
Pocta starým stromům Sokolovska v kresbách Vladimíra Lepše – 7. část

Navržené a nově vyhlášené památné stromy Sokolovska

Mezi neaktivnější úřady při vyhlášení nových památných stromů v Karlovarském kraji patří odbor životního prostředí Městského úřadu Sokolov. Jen od roku 2010 do současnosti zajistil ochranu patnácti stromům v sedmi samostatných položkách (5 jedinců, 1 dvojice a 1 osmičlenná skupina) a vyhlášení dalších dvou památných stromů je na spadnutí. V roce 2013 si nechal odbor životního prostředí zpracovat biologické hodnocení jednadvaceti vybraných položek významných stromů u přírodovědců z Muzea Sokolov. Z posudků se nyní vychází při výběru stromů vhodných k vyhlášení památnými stromy. Některé z hodnocených stromů dodatečně graficky ztvárnil MUDr. Vladimír Lepš. Část z nich si představíme.

Dub u chemičky (k ochraně navržený strom)

Na jihovýchodní straně chemických závodů v Sokolově rozložil svoji nízkou, ale nadměru širokou korunu krásný dub letní ($o = 344\text{ cm}$, $v = 18\text{ m}$). Vyplnil jí proluku v dlouhé řadě garáží v Továrnické ulici. Korunu dubu nese pětice typicky zprohýbaných dlouhých kosterních větví, do kterých se obloukovitě prohnutý kmen dělí v necelých třech metrech výšky. V kmeni je úzký otvor do dutiny obývané mravenci. O mimořádně esteticky hodnotný strom v urbánním prostředí pečují místní občané. Ti také mají zájem na jeho vyhlášení památným stromem.

Dub u chemičky.

Dasnický dub (k ochraně navržený strom)

Poblíž autobusové zastávky v obci směřuje ze silnice k Bukovanům vlevo do svahu krátká odbočka, lemovaná řadou šesti vzrostlých dubů. Z nich vzrůstem vyniká čtvrtý strom zdola ($o = 413\text{ cm}$, $v = 30\text{ m}$). Statný a zdravý dub letní má válcovitý kmen, který je dole ukončen vysokým kuzelem do růžice se rozbíhajícími kořenovými náběhy. Kornout z pěti kosterních větví vytváří bohatou, i když ne zcela

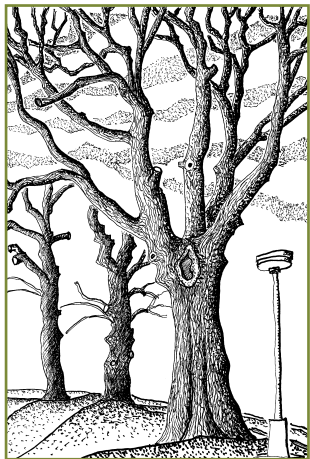
pravidelnou korunu, omezenou v rozvoji sousedícími stromy. Koruna bývala ještě bohatší, po další kosterní větvi zbyla ve výšce 4,5 m velká jizva ze zacelenými okraji. Při možné ochraně by bylo dobré zhodnotit, zda z estetických důvodů nechránit celou skupinu.

Jírovec v proboštské zahradě (k ochraně navržený strom)

Ve zpustlé zahradě se ve svahu severně od poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie a sv. Maří skrývá nejstarší jírovec na Sokolovsku (o = 418 cm, v = 22,5 m). Nevysoký strom starobylého vzhledu má nízký, spirálovitě zkroucený kmen, který se v širokém sedle ve výšce 2,5 m původně dělil do tří hlavních kosterních větví. Jedna podlehla vichřici v roce 1971, z druhé zbyl třímetrový pahýl. Ten znovu obrostl a také třetí hlavní kosterní větev se i přes ztrátu silných větví v lednu 2003 a rozsáhlou dutinu v dolní části odvíhuje nadřezaně. S potěšením můžeme konstatovat, že celkový stav jírovce, který v r. 1973 vypadal jako zanikající strom, se ani po čtyřiceti letech nezhoršil. Korunu má sice nepravidelnou, ale stále bohatou a sedlo, kde se strom trhá, zpevňují adventivní kořeny.

Buk nad Hruškovou (k ochraně navržený strom)

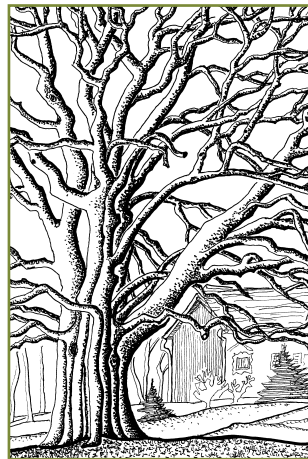
Neobyčejně rozložitý buk (o = 413 cm, v = 17,5 m) spatříme za plotem samoty č. p. 82 v severozápadním úbočí Spáleného vrchu (744 m), 650 m severovýchodně od Hruškové. Je drobnější obdobou známého Pastýřského buku u Lazů ve Slavkovském lese. I zdejší buk vyrostl o samotě, proto se jeho větve natáhly do značné šířky o kmen, vysílený váhou mnoha odbočujících větví, zůstal nízký, podsaditý. Koruna má polokulovitý až deštníkový tvar a 2,5 m vysoký kmen je po celé délce rozbrázděný hlubokými rýhami. Strom je zdravý, bez zjevné houbové nákazy, esteticky velmi hodnotný. Kromě něj jsou v celém kraji chráněny jen dva buky tohoto růstového typu – zmíněný Pastýřský buk a Buk u Sedlečka.

Dasnický dub.

Jírovec v proboštské zahradě.

Buk nad Hruškovou.

Obecní lípa v Krajkové (od roku 2014 památný strom)

V jihovýchodní části travnaté návsi proti obecnímu úřadu v Krajkové stojí pěkná lípa srdčitá (o = 360 cm, v = 21,5 m). Nízká solitéra zaujme širokou, bohatě zavětvěnou korunou srdcovitého tvaru, v horní části vykrojenou. Jejím základem je trojice hlavních kosterních větví, do kterých se nízký pohárovitý kmen dělí už ve výšce 2 m. Strom je v dobré kondici, jen v sedle mezi kosterními větvemi vyrůstá mladý jeřáb ptačí a hustá koruna bude brzy vyžadovat zdravotní řez, případně zajištění pružnou vazbou.

Klen v Krajkové (od roku 2014 památný strom)

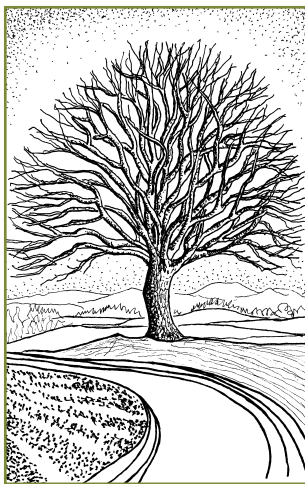
Javor klen na okraji pole vedle místní komunikace na jihovýchodním obvodu zástavby v Krajkové je výjimečný strom. Sice nízký, útlý a mladý ($o = 278$ cm, $v = 15$ m), přesto už dlouho zakreslený na základních mapách jako orientačně významný strom. Této pozornosti se mu dostalo díky velmi atraktivnímu vzhledu. Jeho krátký kmen s nápadně šupinovitou borkou se náhle ve výšce 2,5 m početně dělí do mnoha paprsků obloukovitě vystoupavých větví. Ty skládají velmi hustou korunu oválného tvaru. Nápadný tvar a pozice na horizontu mírně se svažujícího širokého hřbetu z něj tvoří estetickou dominantu a cenný prvek v krajině.

Bernovský klen (strom připravený k vyhlášení památným stromem)

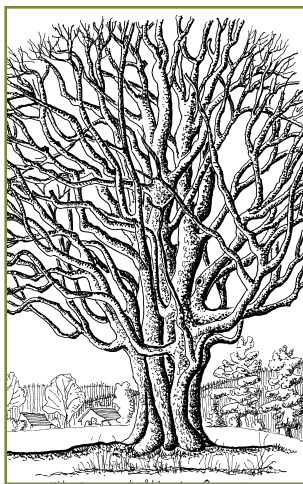
Ve východní části luční enklávy osady Bernov (k. ú. Leopoldovy Hamry) roste tvarově nápadný strom, vzhledem připomínající pyramidální dub. Je jím nízký javor klen ($o = 385$ cm, $v = 21$ m), jehož hluboce rozrýhovaný kmen se dole rozbíhá do široké růžice kořenových náběhů a směrem vzhůru se od výšky 1,4 m intenzivně dělí do celých trsů šikmo vzhůru směřujících větví. Výsledkem je neobyčejně bohatá metlovitá koruna široce vejcovitého až srdcovitého tvaru. Strom si ochranu zaslouží jak pro vysokou krajnotvornou hodnotu, tak pro atypický vzhled.

Obecní lípa v Krajkové.

Klen v Krajkové.

Bernovský klen.

Jaroslav Michálek

Renesanční náhrobník Jiřího z Týna ve zdi kostela sv. Jiljí v Lomnici

Staré šlechtické náhrobníky - tyto doposud spíše opomíjené památky nalezneme rozestety po celých Čechách, nejčastěji zasazené ve zdech církevních staveb či šlechtických sídel nebo ukryté před nepřízní počasí v různých muzeích a depozitářích. Naštěstí poslední dobou zájem o staré náhrobníky vzrůstá, o čemž svědčí nové monografie o sepulkrálních památkách a sborník *Epigraphica et sepulcralia* (doposud vyšly čtyři

svazky). Karlovarský kraj je na tyto památky obzvláště bohatý, protože je poněkud zarážející, že zde těmto památkám dosud nebylo věnováno příliš pozornosti. Přehled o náhrobnících na Sokolovsku přinese jistě nová publikace V. Prokopa a L. Smoly, náhrobníky Chebska a Karlovarska však budou muset na práci, která by o nich podala alespoň základní přehled zatím počkat.

Jedním z nejzajímavějších šlechtických náhrobků na Sokolovsku je bezesporu náhrobník rytíře Jiřího z Týna, který je zazděn z vnější strany jižní zdi lomnického kostela sv. Jiljí. V kostelní zdi mu dělají společnost další čtyři náhrobky. Náhrobek rytíře Jiřího však zbývající předčí svou zdobností, stavem dochování a zejména svou heraldickou výzdobou, která nám umožní poznat genealogické vazby rytířů z Týna s okolní či vzdálenou šlechtou. Mramorový náhrobek o rozměrech 116 x 156 cm je tvořen úzkým vnějším nápisovým pásem, dále širším pásem s erby a okřídlenou hlavou andělíčka (cheruba) a velkou nápisovou deskou uprostřed. Nápis na vnějším pásu je z celého náhrobku bohužel jeho nejhůře dochovanou částí, místy je dokonce zcela vydrolený. Tento nápis psaný humanistickou majuskulou zní: **NACH MITTAG IST IN GOTT SELIGEN ... EDLE VND EHRNV ... GEORG(EN?) VON TH(EIN) ... V ... DIHRN WOHL ... DEN ...**. Ve středovém pásu se pak nachází zmiňovaná hlava andělíčka s křídly a to nahoře zcela uprostřed. Po stranách může pozorovatel náhrobku spatřit v jedenácti oválech erby rodin, s nimiž měl Jiří z Týna příbuzenské vztahy. Jemu samotnému náleží největší erb dole uprostřed. Každý erb je opatřen jménem rodu, kterému patřil. Erby ve středovém pásu se nachází v tomto pořadí (bráno od vrcholku horního levého rohu ke spodní řádce a odsud následně k vrcholku pravého sloupce a to z pohledu pozorovatele stojícího před náhrobkem, nikoliv heraldicky, tj. z pozice „štitonoše“): **1. (TH)EIN 2. GROSS V. TRUK 3. REINSSBERG 4. WIRSBERG 5. THVSEL 6. ... T. (= iniciály GVT ?) 7. METZCH 8. SPARRENBURG 9. BOSEN 10. REITZENSTEIN 11. DOLAV**. S ohledem na zpodobnění erbů i tyto „popisky“ není problém všechny tyto rody identifikovat. V případě erbu č. 2. naráželo dřívejší bádání na problém s identifikací rodu, kterému náležel. Vlastivěda sokolovského okresu z roku 1898 dokonce v nápisu četla „Gross Unruh“ (!), aniž by bylo pochopeno, že se jedná o zkratku. V případě nápisu u erbu č. 8. se nejspíš jedná o chybu kameníka, neboť erb nepochybně náleží rodu Sparnecků. O každém z těchto rodů byla vytvořena drobná prosopografická studie se stručným popisem rodového erbu v jeho barevné podobě a to na základě raně novověkých erbovníků. Při popisu erbů bylo čerpáno zejména z tzv. erbovníků z Dírné zhotovených pro rod Vratislavů z Mitrovic a z erbovníku norimberského heraldika Johana Ambrosia Siebmachera. Medailonky rodů jsou ve stejném pořadí jako výše popisované erby:

1. Rytíři z Týna (Týnarové z Týna)

Rytíři z Týna jsou poprvé zmiňováni na počátku 70. let 14. století jako leníci Nothaftů. Jejich původ je nejasný. Erbem jim byl dělený černo-zlatý štít, v jehož horní černé části byl při okraji štítu uprostřed zlatý čtverec (tzv. čelo štítu), klenotem byl zlatý špičatý klobouk se sedmi černo-zlatými pírkami, příkrývadla byla rovněž černo-zlatá. Rytíři z Týna se na počátku 16. století rozdělili do dvou větví a to hrozňatovské a týnsko-lomnické. Obě rodové linie na počátku 17. století značně zchudly a záhy vymřely.

2. Grossové z Trockau

Rytíři Grossové z Trockau pocházeli z tzv. Franckého Švýcarska. Erb Grossů byl polcený (stříbrný a modrý) s červeným břevnem uprostřed, klenotem byly dva červené rohy, příkrývadla byla černo-stříbrná. Rod Grossů poprvé vystupuje pod tímto jménem roku 1287. Mnozí členové rodu dosáhli vysokých církevních postů, kupří-

Erb Jiřího z Týna.

kladu Jindřich Gross byl na konci 15. století biskupem bamberským a v počátcích století 19. zastával úřad würzburgského biskupa Adam Fridrich Gross. Roku 1813 se stali Grossové z Trockau svobodnými pány. Rod Grossů z Trockau žije dodnes.

3. Reinsbergové (Renšpergárové)

Jméno rodiny Reinsbergů zaznívá poprvé v písemných pramenech roku 1291. V erbu měli ve stříbrném poli deset červených routů (kosočtverců), vzájemně propojených po dvojicích, klenotem jsou dvě lovecké trubky (stříbrná a červená), příkrývadla jsou v týchž barvách. Rodina pocházela ze stejnojmenné vsi nedaleko od Freiberga v někdejší Míšeňsku. Před rokem 1452 přesídlila část rodiny do slezského knížectví Břeh a v průběhu 17. století získali Reinsbergové inkolát v Čechách. Další osudy Reinsbergů nejsou známy.

4. Wirsbergové (Wirsperkové)

Starý francký rytířský rod Wirsbergů je doložen již ve 12. století, kdy se Wirsbergové objevují coby ministeriálové hrabat z Merana. V erbu měli stříbrnou hradbu se třemi stínkami v červeném štítu, klenotem byla červená špičatá (uherská) čapka se stříbrným lemem zakončená pěti červenými pírky, příkrývadla byla červená a stříbrná. Wirsbergové drželi několik hradů a statků ve Francích, ale rovněž patřili mezi nejmocnější šlechtické rody na Chebsku, kam pronikli již v polovině 15. století. Mezi jejich majetky zde patřily např. Skalná, Starý Rybník, Dvoreček či Chlumeček. Ve Skalné v kostele sv. Šebestiána jsou dokonce dochovány figurální náhrobníky Wirsbergů. Roku 1615 byl Jiří Kryštof Wirsberg povýšen do panského stavu. V 17. století však již Wirsbergové přesídlili na Tachovsko, kde pravděpodobně vymřeli.

5. Thüsselové z Taltic (Tyclové z Daltic)

Thüsselové pocházeli z vesničky Talltitz (Daltice) ve Vogtlandu, odkud na počátku 16. století přesídlili na Loketsko. Thüsellové nosili ve svém erbu dva zkřížené zlaté rýče (popř. rýč a veslo) ve stříbrno-červeném čtvrceném štítu, klenotem bylo 11 zelených kohoutích per, příkrývadla byla červená a stříbrná. Thüsellové se v našem regionu uplatnili zejména v oblasti správy a to jak správy duchovní (falknovský farář Jošt Thüssel), tak správy velkých panství (Jošt Thüssel či Sebastián Thüssel). Není známo, kdy rod vymřel.

6. Rytíři z Týna – viz 1. V tomto případě se jedná o osobní erb Jiřího z Týna.

7. Metzschové

Rytířská rodina Metzschů pochází ze Saska, odkud se později rozšířila do Míšeňska a Vogtlandu. Jejich erbovním znamením byla modrá krokev ve stříbrném štítě, klenotem byly dva rohy (modrý a stříbrný), příkrývadla byla v týchž barvách. Předky Metzschů byli rytíři z Polnicz. Roku 1238 získal Gotšalk z Polnicz ves Mesitz (Miesitz) v dnešním Duryňsku, podle které začal psát. V průběhu 16. století se Metzschové prosadili v různých

Erb Metzschů v Siebmacherově erbovníku a na náhrobku Jiřího z Týna.

výnosných a významných úřadech, např. Konrád Metzsch byl míšeňským purkrabím a biskupským radou a Jindřich Metzsch byl naumburským kanovníkem. V naumburském dómu je dochováno několik náhrobníků členů této rodiny. Rodina Metzschů, která byla později povýšena do panského (1699) a hraběcího (1703) stavu, žije dodnes.

8. Sparneckové (Šparneckové)

Sparneckové byli starým rytířským rodem usedlým ve Francích, Vogtlandu a v českých zemích. V erbu měli dvě červené krokve ve stříbrném štítu, klenotem bylo křídlo, na němž byl zpodobněn stejný motiv jako na štítu, příkrývadla byla červená a stříbrná. Predikát „ze Sparnecku“ se u příslušníků rodu objevuje poprvé roku 1223. Sparneckové náleželi ve svých počátcích mezi chebskou ministerialitu, avšak současně s tím byli také ministeriály hrabat z Merana. V průběhu 14. století zastávali Sparneckové významné úřady na Chebsku a ve Francích, např. Arnold Sparneck byl v letech 1317-18 chebským zemským sudím a Rüdeger Sparneck byl rychtářem v Chebu. Rod vymřel roku 1744.

9. Rytíři z Bose

Starobylá saská rodina rytířů z Bose pocházela z kraje kolem merseburského biskupství. Jejich erbem byl polcený stříbrno-černý štít s červeným lemem (obrubou), klenotem byla špičatá (tzv. uher-ská) čapka opatřená třemi stříbrnými a třemi černými kohoutími péry s červenou špičkou, příkrývadla byla černá a stříbrná. Příslušníci rodu se nejvíce uplatnili v politice a ve vojenství. V průběhu věků se mimo německé země usadili i v Nizozemí, v Rusku a v Americe. Rodina Bose žije dodnes.

10. Reitzensteinové

Francký rod s predikátem z Reitzensteinu pocházel z tzv. Franckého lesa (Frankewaldu). V erbu měli stříbrné břevno pokosem v červeném poli, klenotem byla dvě červená křídla se stříbrnými břevny, příkrývadla byla červená a stříbrná. Reitzensteinové byli jednou z větví rodu rytířů z Grünü. Tato větev se vydělila teprve roku 1325, kdy jistý Konrád z Grünü poprvé užil predikátu „z Reitzensteinu“. Jiří Zikmund Reitzenstein byl roku 1630 vlastníkem Habartova. Mezi Reitzensteiny bychom v průběhu věků našli různé osobnosti, které hrály v německých dějinách nemalou úlohu. Byli politiky, vojevůdci, vědci i umělci. Rodina Reitzensteinů žije dodnes.

11. Rytíři z Döhlau

Döhlauerové byli starobylým šlechtickým rodem usedlým ve Vogtlandu a na Míšeňsku. Jejich erbovním znamením byly tři stříbrné štiky v červeném poli, klenotem bylo červené jelení paroží, příkrývadla byla červená a stříbrná. První zmínka o rytířích z Döhlau pochází z roku 1288. Z této poměrně chudé šlechtické rodiny pocházely abatyše dvou významných německých klášterů: Veronika (klášter Hof nad Sálou) a Markéta (klášter Himmelkron). V průběhu 17. století udělali mnozí členové rodu vojenskou kariéru, čímž si Döhlauerové vypomohli k povýšení mezi svobodné pány. Na sklonku 18. století rod vymřel.

Poznali jsme tedy, že rytíři z Týna nebyli rodově vázáni pouze na rytířské rody z Loketska, nýbrž že žili i v příbuzenských vztazích s rodinami z dnešního Bavorska a Saska. Současně se nám podařilo zjistit, že vzdálení příbuzní rytířů z Týna dodnes žijí. Poslední částí náhrobku je nápisová deska o rozměrech 63,5 x 90 cm s nápisem v humanistické majusku: **GAB GNEDIG DER GETREVE GOTT ERLÖST HAT MICH AVS ALLER NOT OHNE EINIGE QUAL VND PEIN RVHE ICH IN MEIN(E)N KEMERLEIN GA(B) SANFT BIS CHRIST DER TREVE HIRT VOM HIMMEL WIDER KOMMEN WIRDT OHN(E) AL(L) VIRDIENST VND WIRDIGREIT (sic!) MIR SCHENCKEN TRAVERN VND ALLE NOT VND GEFAHR HAT NVN EIN END GENOMMEN GAB ERWORBEN HAT MIR EWIG EHR IN SEINEN BLVT CHRISTVS MEIN HERR NICHT MEHR ICH NVN HIEHER**

**BEGE SAXA PROPE ENT VMVLVS IHE IN II LEG VI OSSA GEORG II
FEBR V AR ERAT FAT I SEXTA TER ATRA II IES** (Zdařilý překlad těchto
veršů nalezne čtenář v knize Historie Sokolovska, Svatava 2010.)

Nedávno byl objeven v podlaze kostela sv. Anny v Sedleci značně poškozený mramorový náhrobník, který se svou koncepcí zcela shoduje s námi studovaným náhrobníkem. Dokonce lze tvrdit, že oba náhrobníky mohly mít stejného autora. Erbů je zde dokonce ještě více, celkem 16. Bohužel, stav dochování není zcela ideální, text na náhrobku je téměř setřený, takže není možné říct, pro koho byl určen a značná „ošlapanost“ náhrobníku také znemožňuje identifikaci většiny erbů. Autorovi článku se při návštěvě kostela podařilo spolehlivě rozpoznat pouze erby Thüsselů a Reitzensteinů.

O samotném Jiřím z Týna mnoho nevíme. Byl bratrem Jindřicha z Týna. Poprvé se oba objevují v lenní knize loketského hejtmána Albrechta Globnára. Zápisy k 7. dubnu 1568 jsou potvrzením jejich vlastnických podílů v Lomnici, v Týně a v okolí. Jiřímu patřil panský dům či tvrz v Lomnici a dále sedm usedlostí v Týně, šest v Hájí, tři v Lesíku, dvě v Lomnici, dvě v Dolních Nivách a polovina lomnické hospody, o kterou se dělil s bratrem. Společně s bratrem pak vystupuje ještě v jedné listině z r. 1572 a poté již víme pouze o jeho skonu dne 18. února 1596. Nevíme, zda měl ženu či děti. Můžeme pouze tušit, že dětmi Jiřího či jeho bratra Jindřicha mohli být dva mladí Týnárové, jejichž náhrobky jsou rovněž dochovány ve zdi lomnického kostela. Zde se nachází alianční znak Týnářů a Metzschů, protože se můžeme domnívat, že manželka Jiřího či Jindřicha pocházela právě z této rodiny.

Náhrobník Jiřího z Týna je ve výsledku nejen uměleckým dílem, ale především pramenem s největší vypovídací hodnotou o tomto drobném rytíři, který by byl jinak zcela zapomenut a současně nám nabízí vzhled do rodové politiky rané novověké nižší šlechty z Loketska, která se neodbývala na pouhé regionální úrovni, nýbrž směřovala i do vzdálenějších končin.

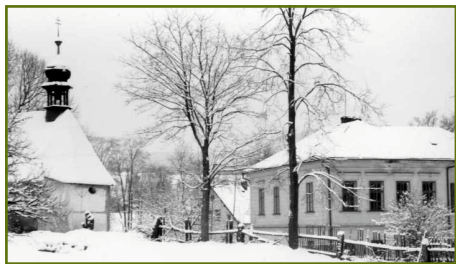
Jan Boukal

Náhrobek z kostela sv. Anny v Sedleci (děkuji p. Kůrkovi za možnost prohlédnout si a vyfotografovat tento náhrobek).

Z historie zaniklé české školy ve Vřesové

Říká se, že každou samostatnou obec charakterizuje kostel a škola. Což se naplnilo i v průběhu změn dějin původní Vřesové, kterou její němečtí obyvatelé nazývali Doglasgrün. Svatostánkem tu místo kostela bývala kaplička sv. Vendelína, která pocházela z první poloviny 18. století a byla postavena rozhodně dříve než zdejší stálá škola. Ta totiž po celá desetiletí měla charakter školy vandrovní a nějakou dobu se vyučovalo právě i v této kapličce. Zásadní zvrat nastal, když se rozrůstající Vřesová stala samostatnou politickou obcí. Stalo se tak v roce 1850 a prvních pět let spadala do okresu Karlovy Vary. Svou okresní příslušnost několikrát změnila, ale pro dnešní řádky má význam především rok 1854. V tomto období totiž došlo právě nedaleko kapličky k dokončení výstavby velké jednotřídní školy s velmi skromným učitelským bytem. Prvním učitelem byl Hieronymus Möschl, který zde působil pětadvacet let. Děti však neustále přibývalo a jedna třída nestačila. V plánech rozrůstající se obce se proto objevil záměr postavit zcela novou budovu, který však pro nedostatek financí a výhrady okresní školní rady nakonec nebyl realizován. Bylo však nutno řešit otázku rozšíření kapacity školy stávající, a to tak, že se roku 1892 rozšířil přízemní prostor a přibýlo ještě jedno patro.

Škola v zimě roku 1957.

Škola v roce 1958 (zřejmě po opravě).

Až do konce druhé světové války to byla dvoutřídní škola ryze německá. Přelomem v dalším vývoji a poměrech se stává poválečné období, kdy se podařilo po odsunu většiny německého obyvatelstva obec částečně dosídlit. Byla zde řada stavení i větších statků, které lákaly lidi z vnitrozemí. V roce 1950 tu bylo 164 domů a 407 obyvatel. Název obce se počestuje, nejprve na Dohnalov, který se ovšem neujal, a pak na Vřesovou. A velkou změnou také bezesporu bylo to, že se v bývalé jednopatrové německé obecní škole brzy začalo učit česky.

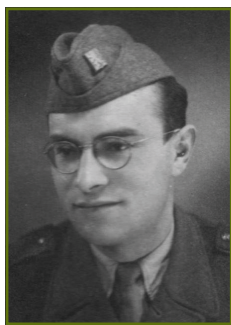
Kaple sv. Vendelína, v níž se též vyučovalo na začátku 19. století.

České vyučování bylo ve Vřesové zahájeno 1. prosince 1945 a určitě nebylo lehké. Zapsáno totiž bylo 19 dětí, ale z nich byly pouze dvě české, ostatní německé. Prvním školním správcem školy této zatím jednotřídky se stává Jiří Troup. Ten tady však učil necelý měsíc, a když po vánočních prázdninách odešel do Chodova, byla škola do 21. února 1946 uzavřena. Jeho nástupkyně Marie Seidlová, která na tuto vesnickou pohraniční školu přišla dobrovolně, to rozhodně neměla lehké. Objekt byl vlhký, okna shnilá, vybavení pro výuku minimální, nebylo dost učebnic, okolí školy bylo zpustlé a zpuštěné. Přesto však obec postupně ožívala dalšími dosídlenci, kteří uspořádali seznamovací večer v hostinci Aloise Jelínka, kterým byl prvním českým dosídlencem ve Vřesové. Veselo prý bylo i tehdy, když jeli noví dosídlenci i s dětmi na koňských povozech do Chodova přebírat dekrety na usedlosti a cestou se zpívalo. Do zpěvu však jistě nebylo učitelce Marii Seidlové. Ta totiž od září 1946 vyučovala sama

dopoledne i odpoledne. Rostoucí počet dětí si totiž vyžádal otevření druhé třídy, pro kterou však určitý čas nebyl k dispozici kvalifikovaný pedagog, což byl dlouho ožehavý problém na zdejších malotřídních školách. Novou posilou se stal až učitel Miroslav Zelenka, který do zdejší dvoutřídky nastoupil 9. října 1946.

I přes řadu obtíží však ani tady nechyběla snaha zvýšit všestrannou, hlavně zdravotní péči, protože kvůli nedostatečné výživě měla řada žáků zduřelou štítnou žlázu. V prosinci obdržela škola přiděl 60 kg cukru, který byl rozdělen mezi žáky, a z peněžitého daru byly dětem zakoupeny bačkory na přezutí. Později začaly být podávány svačiny v podobě housek a kaka. Ve školním roce 1947/48 sem nastupují dva noví učitelé. První třídu s 36 zapsanými žáky převzal Jiří Fořt a druhou s 27 žáky Josef Kačer. I ze strohých zdrojů, které jsou k dispozici, je zřejmé, že škola se měla k světu. Pořádala besídky, brigády na opravu okolí, zúčastnila se Dne dětské radosti v Novém Sedle, uspořádala výlet na Klínovec. Jiří Fořt vytrval na zdejší škole i v školním roce 1948/49, avšak druhý učitel Josef Kačer odešel. Prý uprchl do Německa. A tak se druhé třídy 15. března 1948 ujal Josef Šafránek, který sem přišel ze školy v Loučkách. Ke změně v první třídě dochází v dalším školním roce 1949/50, kdy Jiří Fořt odešel na vojnu. Na jeho místo přichází Marie Gebauerová, která se narodila v nedalekém Vintířově a vrátila se po studiu učit blízko svého rodiště. Převzala zde tehdy 25 dětí, ve druhé třídě jich Josef Šafránek měl 33. V této době pomáhalo škole aktivně Sdružení rodičů a přátel školy. Organizovalo

například taneční zábavy a výtěžek předávalo dvojtříde pro její účely, hlavně na mimoškolní činnosti. Díky tomuto vítanému finančnímu přilepšení se žáci zúčastnili výletu na Karlštejn a Krivoklát. Zdařila se i společná oslava Dne dětské radosti, na které se ve Vintřově setkali žáci z malotřídek z Dolních Niv, Lipnice, Rozmyšlu a Vřesové. Ve školním roce 1950/51 odchází učitel Josef Šafránek na vojnu. Vystřídal jej Josef Krčmář, který přišel z Nového Sedla a na Vřesové měl ve třídě 34 žáků. První třídu s 21 dětmi učila opět Marie Gebauerová, tehdy již provdaná Tomková. Nedařilo se však založit zájmové kroužky ani pionýrskou organizaci, děti však chodily na brigády, hrály divadlo, jely na výlet do Prahy. Teprve zápis ve školní kronice z tohoto školního roku obsahuje zmínku o prospěchu. Ten nebyl příliš dobrý, protože němečtí žáci měli problémy s češtinou, a také časté střídání učitelů snižovalo kvalitu výuky. Stejná situace pokračovala i v dalším školním roce, kdy do funkce ředitele nastoupil Milan Kouřimský a vyučoval první a třetí třídu s 31 žáky, zatímco Josef Krčmář učil druhý, čtvrtý a pátý ročník, kde bylo 24 žáků.

Ředitel Ladislav Kusý před příchodem z vojny.

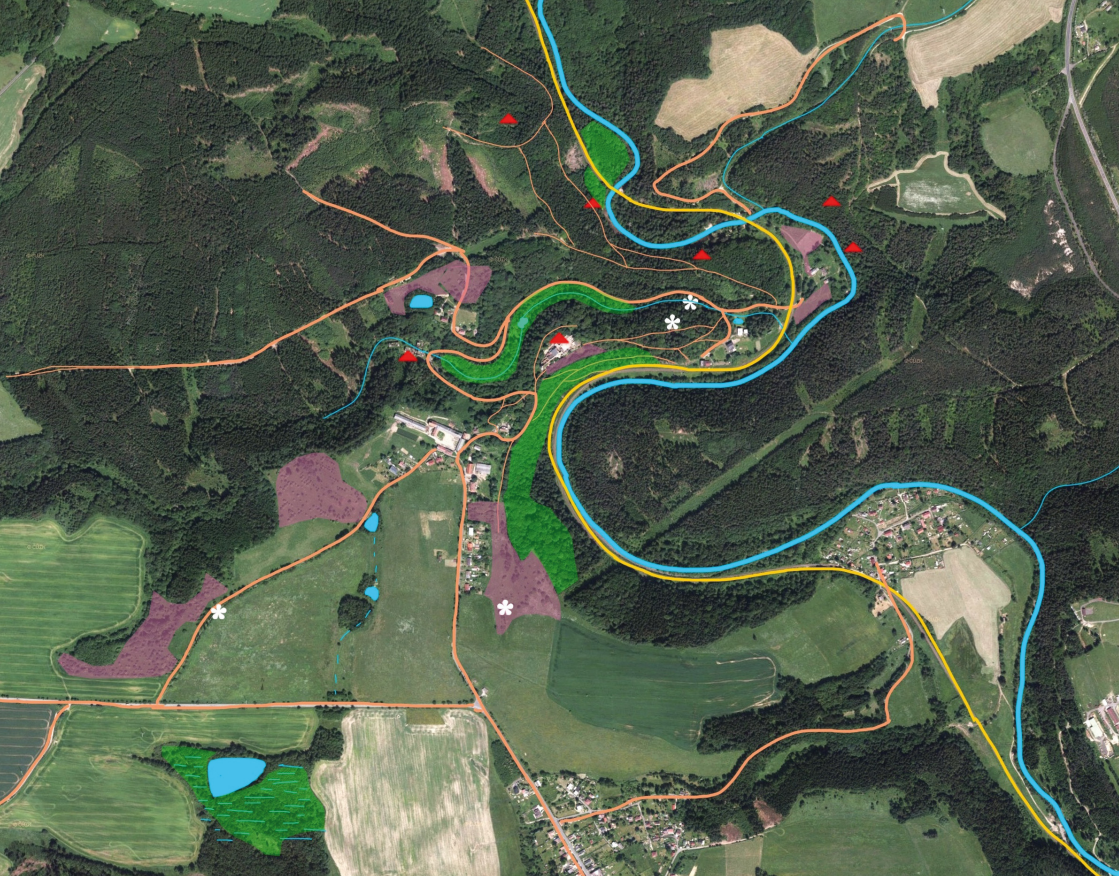

Učitel M. Štětkovský.

Další nový učitel nastoupil v úvodu školního roku 1952/53. Byl to Milan Štětkovský, ten však vyučoval pouze do 24. října, pak odešel na vojnu a po něm přišel Kamil Kolář. Ředitelem vřesovské školy byl jmenován Ladislav Kusý, který docházel z Rozmyšlu, ale ve funkci byl jen do 30. ledna 1953. Potom všechny třídy vyučoval Kamil Kolář. Když však byl v květnu poslán na politické školení, škola zůstala bez učitele. Teprve po urgencích přichází (ale jen na tři dny) kynšperský učitel Šiška, kterého vystřídal J. Vladyka z Pochlovic, ale jen na dočasnou výpomoc. Tato neustálá „migrace“ učitelů se promítla do prospěchu. Pět žáků na konci školního roku propadlo. Další vyučující Miroslav Švejda ze školy v Královském Poříčí sem nastoupil v školním roce 1953/54, avšak 18. prosince odešel na vojnu a celkem 51 žáků učil až do května 1954 sám Kamil Kolář. Teprve 1. května 1954 se sem z Chodova na zbývajících měsíc vrátila Marie Tomková. A zase s koncem tohoto školního roku odešla. Náhradou za ni byl počátkem školního roku 1954/55 Miroslav Čipera, pro kterého vřesovská dvojtřídky byla prvním pedagogickým působištěm, učil tu však jen jeden rok. Vystřídán byl i Kamil Kolář, který odešel, protože od 1. září 1955 začala školu řídit Gertruda Domabylová, doposud vyučující v Citicích. A když Miroslav Čipera 22. října odešel na vojnu, přišel za něj František Domabyl, který před tím učil v Sokolově. Oba noví učitelé měli jak odborné znalosti, tak hezký přístup k dětem, což se kladně odrazilo i v učebních výsledcích. Připravili například s dětmi překrásnou vánoční besídku, na níž byly zpívány české i německé písně a o níž psal pochvalně i krajský tisk. Začal též nácvik na spartakiádu a zvelebování školní zahrady, přičemž František Domabyl oplotil celou školu a prováděl drobné opravy. Ovšem budova vyžadovala celkovou generální opravu, o kterou začali oba usilovat.

V období 1956/57, kdy byla Gertruda Domabylová na mateřské, za ni vyučovala Milena Žáčková z Louček a František Domabyl byl jmenován ředitelem školy. Tím zůstal i po návratu manželky z mateřské dovolené a podařilo se mu v průběhu roku 1957/58 prosadit realizaci generální opravy školy v hodnotě 60 tisíc korun. Bohužel ta byla do jisté míry už zbytečná. Katastr této obce se spoustou starobylých stavení, rybníky i potokem byl totiž vybrán pro výstavbu rozlehlého palivového kombinátu, takže si zdejší žáci své opravené školy příliš neužili. 1. září 1959 bylo totiž 45 vřesovských školáků převedeno do školy ve Staré Chodovské. Všichni obyvatelé museli své zdejší domovy opustit a původní Vřesovou potkal v plném rozsahu onen častý pohraniční úděl. Navždy totiž zmizela. A vesnici i její školu nám tak připomínají už pouze fotografie.

Helena Kavková

Mapa zájmového území Hřebený s vybranými prvky: modrá - voda, oranžová cestní síť; zelená - cenné biotopy; fialová - sady, květnaté louky; červený trojúhelník - štoly, sklepy, zimoviště netopýrů; bílý pětilístek - památné stromy. (viz článek na str. 30).

Netopýr vodní zimující ve štolách. Foto P.Krása (viz článek na str. 30).